

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ І ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВА

«До захисту допущено»
В.о. завідувача кафедри д.е.н., професор
_____ Олена КНЯЗЄВА
« ____ » _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
Освітньої програми «Економіка»
За спеціальністю 051 «Економіка»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФГ «ГНАП» БЕРЕЗІВСЬКОГО РАЙОНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Науковий керівник: д.е.н., професор
_____ Олександр ГАЛИЦЬКИЙ

Рецензент: д.е.н., професор
_____ Віктор ЗАМЛИНСЬКИЙ

Виконав здобувач денної форми навчання
_____ Дмитро ШУБЦОВ

*Засвідчую, що кваліфікаційна робота містить
результати власних досліджень. Використання
ідей і текстів інших авторів має посилання
на відповідне джерело.*

_____ Дмитро ШУБЦОВ

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та управління

Кафедра економічної теорії і економіки підприємства

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Тетяна ШАБАТУРА

« » 202 р.

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ**

Шубцову Дмитру Миколайовичу

(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

1. Тема роботи: «Забезпечення рентабельності господарської діяльності ФГ «ГНАП» Березівського району Одеської області».

науковий керівник роботи: д.е.н., професор Олександр ГАЛИЦЬКИЙ
(науковий ступінь, вчене звання, Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

затверджені наказом ректора Одеського державного аграрного університету від «12» квітня 2024 року № 78.

2. Строк подання здобувачем кваліфікаційної роботи 16 грудня 2024р.

3. Об'єкт дослідження: система показників, що характеризує господарську та фінансову діяльність ФГ «Гнап».

4. Предмет дослідження: сукупність теоретичних і практичних проблем забезпечення прибутковості та рентабельності діяльності сільськогосподарського підприємства в сучасних умовах.

5. Перелік завдань, які потрібно розробити:

Теоретико-методологічний розділ: розглянути теоретичні основи сутності рентабельності та ефективності господарської діяльності підприємства; дослідити чинники зростання рентабельності господарської діяльності підприємства; провести аналіз методичних підходів щодо визначення рентабельності підприємства.

Дослідницько-аналітичний розділ: розглянути організаційно-економічну характеристику підприємства; провести аналіз фінансового стану підприємства; здійснити оцінку факторів впливу на рентабельність діяльності підприємства.

Проектно-рекомендаційний розділ: надати пропозиції з удосконалення маркетингової діяльності підприємства; розробити проект з оптимізації

результатів діяльності підприємства; провести економічне обґрунтування проєкту з підвищення рентабельності діяльності підприємства.

6. Орієнтовний перелік графічного та табличного матеріалу:

До теоретико-методологічного розділу: схеми, таблиці, діаграми.

До дослідницько-аналітичного розділу: схеми, таблиці, діаграми.

До проєктно-рекомендаційного розділу: схеми, таблиці, діаграми.

7. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: законодавчо-нормативні акти, нормативно-довідкова інформація, дані періодичних видань, офіційні матеріали Державної служби статистики України та Головного управління статистики в Одеській області; баланс підприємства (Ф. № 1); звіт про фінансові результати (Ф. № 2); основні економічні показники роботи ФГ «Гнап» Березівського району Одеської області (Ф. № 50-с.-г.).

8. Перелік публікацій за напрямом досліджень: наукові результати було висвітлено у одній науковій праці загальним обсягом 0,18 ум. друк. ар..

9. Дата видачі завдання: «___» _____ 2024р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1.	Визначення теми, об'єкта та предмета дослідження	Квітень 2024р.	
2.	Отримання завдання і складання змісту (плану) кваліфікаційної роботи	Квітень 2024р.	
3.	Складання календарного плану – графіку з підготовки кваліфікаційної роботи	Квітень 2024р.	
4.	Написання першого (теоретико-методологічного) розділу роботи	Травень-липень 2024р.	
5.	Вивчення матеріалів базового підприємства	Липень 2024р.	
6.	Написання другого (дослідницько-аналітичного) розділу роботи	Серпень – жовтень 2024р.	
7.	Написання третього (проектно-рекомендаційного) розділу роботи	Листопад 2024р.	
8.	Написання висновків, списку літератури	Листопад 2024р.	
9.	Перевірка роботи науковим керівником	Листопад 2024р.	
10.	Доопрацювання роботи після зауважень наукового керівника	Листопад – грудень 2024р.	
11.	Підготовка до захисту: доповідь, ілюстративний матеріал	Грудень 2024р.	
12.	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру	Грудень 2024р.	
13.	Перевірка роботи на оригінальність	Грудень 2024р..	
14.	Попередній захист на кафедрі	Грудень 2024р.	
15.	Рецензування кваліфікаційної роботи	Грудень 2024р.	
16.	Захист кваліфікаційної роботи	Грудень 2024р.	

Здобувач ОС «магістр» _____
(підпис)

Керівник: _____
(підпис)

Дмитро ШУБЦОВ
(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

Олександр ГАЛИЦЬКИЙ
(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

РЕФЕРАТ

до кваліфікаційної роботи на тему:

«Забезпечення рентабельності господарської діяльності ФГ “Гнап” Березівського району Одеської області»

Шубцова Дмитра Миколайовича

Кваліфікаційна робота містить 85 сторінок, 17 таблиць, 8 рисунків, список використаних джерел з 82 найменувань.

Предмет дослідження: сукупність теоретичних і практичних проблем забезпечення прибутковості та рентабельності діяльності сільськогосподарського підприємства в сучасних умовах.

Суб’єктом дослідження виступає ФГ “Гнап” Березівського району Одеської області.

Період дослідження 2021-2023 роки.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у дослідженні теоретичних основ прибутковості та рентабельності діяльності підприємств та визначення практичних рекомендацій, щодо забезпечення їх підвищення.

Завданням роботи є розгляд теоретичних основ сутності рентабельності та ефективності господарської діяльності підприємства; дослідження чинників зростання рентабельності господарської діяльності підприємства; проведення аналізу методичних підходів щодо визначення рентабельності підприємства. Розгляд організаційно-економічної характеристики підприємства; проведення аналізу фінансового стану підприємства; здійснення оцінки факторів впливу на рентабельність діяльності підприємства. Підготовка пропозиції з удосконалення маркетингової діяльності підприємства; розроблення проекту з оптимізації результатів діяльності підприємства; проведення економічного обґрунтування проекту з підвищення рентабельності діяльності підприємства.

За результатами дослідження надано практичні рекомендації, щодо оптимізації витрат, маркетингової політики, покращення інвестиційної привабливості та підвищенню ефективності діяльності підприємства. Результатом впровадження таких заходів очікується забезпечення фінансової стійкості та зростання рентабельності господарської діяльності підприємства.

Одержані результати можуть бути використані в практичній діяльності аграрних формувань, зокрема, ФГ “Гнап”.

Рік виконання кваліфікаційної роботи 2024рік. Рік захисту роботи 2024р.

Ключові слова: рентабельність, ефективність, прибуток, дослідження, аналіз, виробнича програма, оптимізація, сільськогосподарські підприємства.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	6
1.1. Сутність рентабельності та ефективності господарської діяльності підприємства	6
1.2. Чинники зростання рентабельності господарської діяльності підприємства	14
1.3. Методичні підходи щодо визначення рентабельності підприємства	21
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ФГ “ГНАП”	31
2.1. Організаційно - економічна характеристика підприємства	31
2.2. Аналіз фінансового стану підприємства	37
2.3. Визначення та оцінка факторів впливу на рентабельність діяльності підприємства	43
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФГ “ГНАП”	51
3.1. Удосконалення маркетингової діяльності підприємства	51
3.2. Розробка проекту з оптимізації виробничої діяльності підприємства	58
3.3. Економічне обґрунтування проекту з підвищення рентабельності діяльності підприємства	67
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ	

ВСТУП.

Актуальність теми. Сьогодні українські підприємства стикаються з низкою викликів, таких як нестабільність економіки, вплив зовнішньополітичних факторів, зростання конкуренції, обмеженість фінансових ресурсів та складні умови ведення бізнесу.

Рентабельність є ключовим показником ефективності діяльності підприємства, оскільки вона відображає здатність отримувати прибуток, покривати витрати та забезпечувати фінансову стійкість у довгостроковій перспективі. Підтримання високої рентабельності є передумовою для розвитку підприємства, впровадження інновацій, створення нових робочих місць та підвищення конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках.

В умовах війни та економічної нестабільності особливо важливим стає пошук ефективних управлінських рішень, які дозволять оптимізувати витрати, підвищити продуктивність праці та забезпечити адаптацію до змін у зовнішньому середовищі. Крім того, реалізація державних програм підтримки бізнесу та впровадження сучасних технологій можуть стати важливими чинниками для підвищення рентабельності господарської діяльності.

Таким чином, вивчення питань забезпечення рентабельності підприємств в Україні є актуальним, оскільки сприяє розробці дієвих стратегій підвищення ефективності їхньої діяльності, що в свою чергу, позитивно впливає на економічний розвиток країни в цілому.

Дослідженню питань ефективності, прибутковості, рентабельності діяльності підприємств, визначення механізмів та принципів їх формування, черговості здійснення аналітичних заходів, приділяли увагу в своїх працях: В.Г. Андрійчук, Р.Р. Антонюк, І.О. Крюкова, Ю.О. Лупенко, М.Я. Демяненко, Ю.Я. В.С. Підгірна, Лузан В.І. М.Є. Скрипник, Мацибора, А.І. Кириченко, В.І. Несвіт, К.Ю. Омельченко. Проте, сьогоднішня економічна ситуація, що складається в Україні в наслідок військової агресії РФ, призводить до пошуку нових шляхів в підвищенні прибутковості та рентабельності діяльності підприємств.

Мета та завдання роботи дослідження теоретичних основ прибутковості

та рентабельності діяльності підприємств та визначення практичних рекомендацій, щодо забезпечення їх підвищення.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено і вирішено наступні завдання:

- розглянуто теоретичні основи сутності рентабельності та ефективності господарської діяльності підприємства;
- досліджено чинники зростання рентабельності господарської діяльності підприємства;
- проведено аналіз методичних підходів щодо визначення рентабельності підприємства;
- розглянуто організаційно-економічну характеристику підприємства;
- проведено аналіз фінансового стану підприємства;
- здійснена оцінка факторів впливу на рентабельність діяльності підприємства;
- надано пропозиції з удосконалення маркетингової діяльності підприємства;
- розроблено проєкт з оптимізації результатів діяльності підприємства;
- проведено економічне обґрунтування проєкту з підвищення рентабельності діяльності підприємства.

Суб'єктом дослідження в кваліфікаційні роботі виступає ФГ “Гнап” Березівського району Одеської області.

Об'єктом дослідження є система показників, що характеризує господарську та фінансову діяльність ФГ “Гнап”.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і практичних проблем забезпечення прибутковості та рентабельності діяльності сільськогосподарського підприємства в сучасних умовах.

Період дослідження становить 2021-2023рр.

Методи дослідження. При написанні кваліфікаційної роботи використовувались наступні методи та прийоми: монографічний, економіко-

статистичного аналізу, розрахунково-конструктивний, порівняння, факторний, графічний, загальнонаукові методи теоретичного узагальнення.

Інформаційною базою дослідження є річні фінансові та облікові звіти, а також інші фінансові і статистичні документи ФГ “Гнап” за 2021-2023 роки, законодавчі та нормативно-правові акти України, статистичні збірники, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів в галузі аграрного виробництва.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що дослідження та практичні рекомендації сприяють оптимізації витрат та підвищенню ефективності діяльності підприємства, покращують управлінські рішення, надають рекомендації щодо інноваційних агротехнологій, маркетингової політики та підвищення інвестиційної привабливості. Результатом впровадження таких заходів очікується забезпечення фінансової стійкості та зростання рентабельності господарської діяльності підприємства.

Апробація матеріалів дослідження. Певні положення та перспективи сучасного аграрного ринку були сформовані та опубліковані в тезах. «Ринок землі в Україні: перспективи та можливості. Збірник тез доповідей за матеріалами VI Міжнародної науково-практичної конференції науково-педагогічних працівників та молодих науковців «Актуальні аспекти розвитку науки і освіти» (м. Одеса, 24-25 жовтня 2024р.), Одеса : Одеський державний аграрний університет, 2024. С. 485-488». Загальний обсяг публікацій – 0,18 ум. друк. ар.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 82 найменувань. Загальний обсяг роботи складає 85 сторінок друкованого тексту, містить 17 таблиць, 8 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Сутність рентабельності та ефективності господарської діяльності підприємства

Сучасні реалії вітчизняних агровиробників характеризуються обмеженістю ресурсів, складною економічною ситуацією та постійним прагненням до підвищення виробничої та економічної ефективності. Що формує стимули до пошуку резервів та інновацій для того, щоб товаровиробники здійснювали ефективну господарську діяльність. Поняття «ефективність господарської діяльності підприємства» має досить широкий та багатоаспектний характер. У найбільш поширеному трактуванні категорія «ефективність діяльності підприємства» відображає співставлення фактичного та очікуваного обсягу виробництва. У цьому сенсі аналіз ефективності діяльності підприємства допомагає обґрунтовувати та оцінювати бізнес-рішення. На практиці важливо враховувати різноманітність існуючих критеріїв і принципів, що визначають поняття «ефективність».

Економічна ефективність - це складна економічна категорія, яка характеризує результативність господарської діяльності. Вона відображає позитивний ефект від використання у виробничому процесі трудових, земельних, матеріальних та фінансових ресурсів, а також рівень управління та організації виробництва. Важливе значення при оцінці ефективності визначають такі показники, як якість і обсяг реалізації продукції підприємства, можливості розширеного відтворення та економічного стимулювання працівників. Узагальнення змісту поняття ефективності вимагає обґрунтування її визначеної форми та пошуку конкретних проявів. Найважливішими показниками виміру ефективності є величина отриманого прибутку та рентабельність.

Слід зазначити, що в наукових дослідженнях питань ефективності, не існує єдиного бачення визначення економічної ефективності, її аналізу, оцінки, планування. Також відсутня загальноприйнята термінологія щодо загальних показників та методів оцінки. відтворення за рахунок самофінансування, нагромаджень підприємства й прибутку.

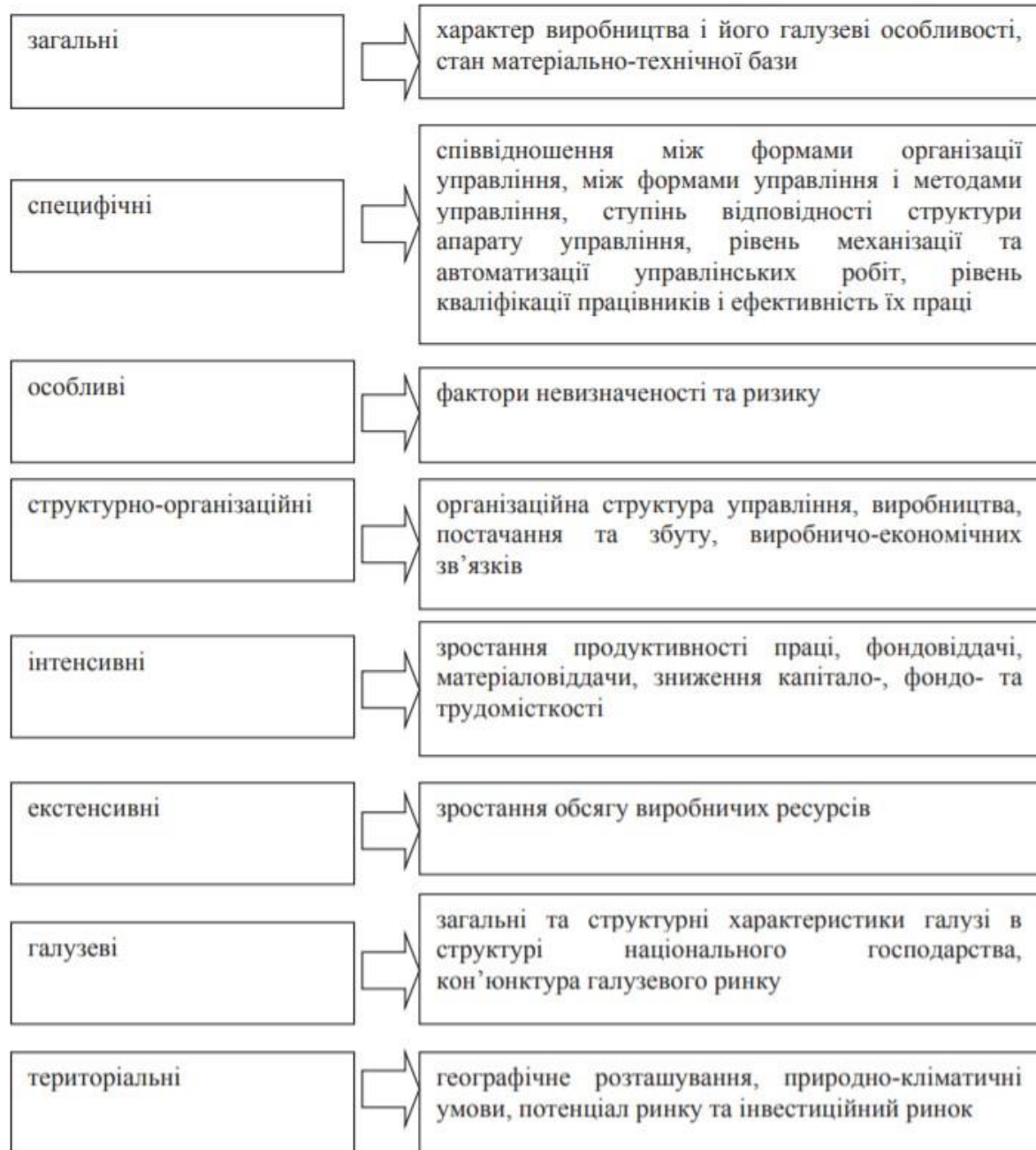


Рис 1.1 Фактори, які впливають на ефективність підприємства

Джерело: складено автором на основі [56]

Тому досягнення основної мети виробничої діяльності - максимізації прибутку - нерозривно пов'язане, насамперед, із забезпеченням високого або достатнього

рівня ефективності, що в ринкових умовах може забезпечити розширення виробництва та зростання економічних показників підприємства.

Так, в своїх працях Пасека Д.В. та Гринько Т.В. визначили категорії факторів, що можуть впливати на ефективність діяльності підприємства (рис 1.1) [56].

В своїх працях Назаренко І. робить наступне визначення: «Ефективність – це економічна категорія, яка є результативністю функціонування системи і розраховується як відношення отриманого результату (ефекту) до витрат коштів, ресурсів» [50].

Автори Гарафонова О. І., Василюк Н. надають таке трактування: «Економічна ефективність роботи бізнес-організації – комплексне поняття, яке визначається, виходячи з ефективності складових процесів, і показує, наскільки добре організація використовує свої ресурси, щоб зробити прийнятні товари та послуги, порівняно з встановленою нормою, метою або стандартом» [18].

В своїх дослідженнях Кравченко В. робить наступне підсумовуюче визначення: «ефективність діяльності підприємства – це комплексна характеристика, що відображає співвідношення між результатами діяльності та витратами або ресурсами, залученими для досягнення відповідного результату, та визначає перспективи функціонування та розвитку суб'єкта господарювання у довгостроковому періоді» [39].

Науковці Савицька О. М., Салабай В. О. визначають, що: «методологія аналізу та оцінювання ефективності результатів діяльності підприємств в сучасних умовах посідає важливе місце в системі розвитку економічних процесів і формування нових концепцій сучасного управління у взаємозв'язку із розвитком теоретико-методологічного та практичного інструментарію менеджменту, цифрового маркетингу, інформаційної економіки, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і економічних трансформацій» [62].

Виходячи з вище наведеної інформації, можемо сформулювати наступне твердження: ефективність господарської діяльності підприємства — це здатність підприємства досягати максимальних результатів при мінімальних витратах

ресурсів (фінансових, матеріальних, трудових тощо). Це показник того, як раціонально та результативно використовуються ресурси для досягнення поставлених цілей, таких як збільшення прибутку, забезпечення стабільності та зростання, а також забезпечення конкурентоспроможності на ринку.

При цьому оцінка ефективності господарської діяльності включає наступні аспекти:

Фінансова ефективність — досягнення прибутку при оптимізації витрат і використанні фінансових ресурсів.

Операційна ефективність — здатність підприємства організовувати свої внутрішні процеси таким чином, щоб мінімізувати втрати часу, матеріалів, енергії тощо.

Інноваційна ефективність — ступінь використання новітніх технологій та рішень для досягнення конкурентних переваг.

Соціальна ефективність — забезпечення виконання соціальних зобов'язань перед працівниками, споживачами та суспільством у цілому.

Основною метою оцінки ефективності є пошук шляхів для покращення результатів діяльності підприємства та підвищення його конкурентоспроможності на ринку.

В цілому, для об'єктивної оцінки ефективності підприємства необхідно мати інформацію про прибутковість, рентабельність, тобто вивчати відносні показники ефективності, а не тільки абсолютну величину прибутку. Для цього необхідно порівняти отриманий прибуток з вкладеним капіталом, ресурсами і витратами. Тому необхідно оцінити успішність роботи в підприємства. Вагомий внесок у вирішення проблем пов'язаних з прибутковістю діяльності підприємств, визначення методів оцінки та надання пропозицій відносно підвищення економічної ефективності діяльності підприємств здійснили такі вчені, як: В.Г. Андрійчук, М.Я. Дем'яненко, В.Н. Косинський, Л.Л. Мельник, С.О. Нікітіна, Б.Й. Пасхареv, П.Т. Саблук та інші.

Одним з найважливіших показників, що характеризує економічну результативність функціонування підприємства є рентабельність.

Рентабельність господарської діяльності — це економічний показник, який характеризує здатність підприємства отримувати прибуток від використання своїх ресурсів, таких як капітал, праця, матеріали тощо. Це співвідношення між отриманим доходом або прибутком і витратами на його досягнення, яке дозволяє оцінити ефективність використання ресурсів підприємства.

Рентабельність показує, скільки прибутку приносить кожна одиниця витраченого ресурсу. Висока рентабельність свідчить про ефективне використання ресурсів, а низька — про потребу в оптимізації процесів або скороченні витрат.

Відомі науковці-аграрники Демяненко М.Я., Лузан Ю.Я., Саблук П.Т., Скупий В.М. та інші у своїх працях ототожнюють поняття «ефективність» та «рентабельність». Вони відзначають, що: «ефективність характеризує результат діяльності відносно витрат. Вона відображається у вигляді індексів, коефіцієнтів або відсотків. Показники ефективності мають різний зміст. Рентабельність — показник ефективності поточних витрат, який визначається співвідношенням прибутку до поточних витрат, завдяки яким одержано цей прибуток» [68, с. 165].

Термін «рентабельність», що набув великого поширення у вітчизняній економічній науці і практиці та в західноєвропейських країнах, походить від німецького *rentabel*, і в перекладі означає рентабельний, дохідний, прибутковий. У свою чергу, термін *rentabilitat*, як похідний від *rentabel*, означає рентабельність, дохідність, прибутковість.

В англomовних країнах термін *rentable* перекладається як здатність приносити дохід у формі ренти. Ближчим за змістом до німецького терміну *rentabel* є англійське слово *profitable*, що перекладається як корисний, прибутковий, дохідний, рентабельний, а відповідно, *profitability* — прибутковість, вигідність, дохідність, рентабельність.

Поняття рентабельності, її місце і роль в сучасних ринкових умовах досліджували Гаватюк Л.С. та Пілат А.К [13]. Авторами розроблено механізм ефективності управління рентабельністю підприємства, обґрунтовано її

стратегію та моніторинг показників; виділено напрями максимізації прибутку, підвищення рівня рентабельності суб'єктів господарювання.

В праці Шляга О.В., Шипуля Л.І. надається наступне твердження: «економічна сутність рентабельності полягає в тому, що цей показник відображає частку прибутку, який компанія отримує на одну одиницю витрачених ресурсів. Показники рентабельності використовують для оцінки результатів діяльності підприємства, його структурних підрозділів, у ціноутворенні, інвестиційній політиці, для порівняльного аналізу підприємств конкурентів, для вибору варіантів формування асортименту і структури продукції, аналізу раціональності виробництва продукції» [73].

На думку Ковалю О.А.: «рентабельність – це відносний показник ефективності роботи підприємства. У загальній формі він обчислюється як відношення прибутку до витрат» [35,с.36].

Погоджуємось з визначенням поняття «рентабельність», що наводиться у працях професора Андрійчука В.Г., на думку якого «рентабельність – це поняття, що характеризує економічну ефективність виробництва, за якої підприємство за рахунок грошової виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) повністю відшкодовує витрати на її виробництво й одержує прибуток як головне джерело розширеного відтворення» [2, с. 444].

Аналізуючи результати наукових досліджень економістів, встановлено, що універсального загального пояснення соціально-економічного змісту понять «рентабельність» та «ефективність» не існує. Необхідно відмітити, що рентабельність і ефективність пов'язані між собою, оскільки рентабельність є одним із оціночних показників ефективності. Підвищення економічної ефективності за рахунок зниження собівартості виробництва або впровадження інноваційних технологій може призвести до зростання рентабельності. В той же час, рентабельність відображає лише економічний аспект, тоді як ефективність охоплює більш ширший спектр діяльності підприємства.

Слід відмітити суттєве значення рентабельності для підприємства, який проявляється як:

- Показник ефективності. Рентабельність дозволяє визначити, як ефективно підприємство використовує свої ресурси для отримання прибутку.
- Основний критерій фінансового здоров'я. Висока рентабельність свідчить про стабільну фінансову позицію підприємства, здатність забезпечувати стабільний прибуток і залучати інвестиції.
- Інструмент для стратегічного планування. Оцінка рентабельності дає можливість виявити слабкі місця в господарській діяльності і на основі цього приймати рішення щодо оптимізації витрат, підвищення ефективності або змін у стратегії розвитку підприємства.

Виходячи з багатогранності трактування поняття «рентабельність» та важливості його в аналізі роботи суб'єкта господарювання, очевидним стає, що можна виділити різні види та групи цього показника, використовуючи певні родові ознаки.

У залежності від того, який прибуток та стаття витрат залучаються до розрахунку, визначаються наступні види рентабельності підприємства [7]:

- рентабельність виробництва;
- рентабельність вкладених коштів;
- рентабельність загальних витрат;
- рентабельність продукції;

рентабельність різних видів діяльності суб'єкта господарювання (інвестиційної, операційної тощо);

- рентабельність активів;
- рентабельність оборотних активів;
- рентабельність необоротних активів;
- рентабельність власного капіталу;
- рентабельність сукупного капіталу;
- рентабельність виробничих запасів;
- рентабельність підприємства в цілому та інші види

Якщо ж об'єднати всі види рентабельності, то можна сформулювати чотири основні класи рентабельності, що характеризують певну складову (рисунк 1.2)

Найчастіше для визначення цих величин до уваги береться прибуток (від різних видів діяльності, валовий, чистий або ж, навпаки, той, що включає податки). Саме показники рентабельності реалізації показують рівень валового, чистого й операційного прибутків

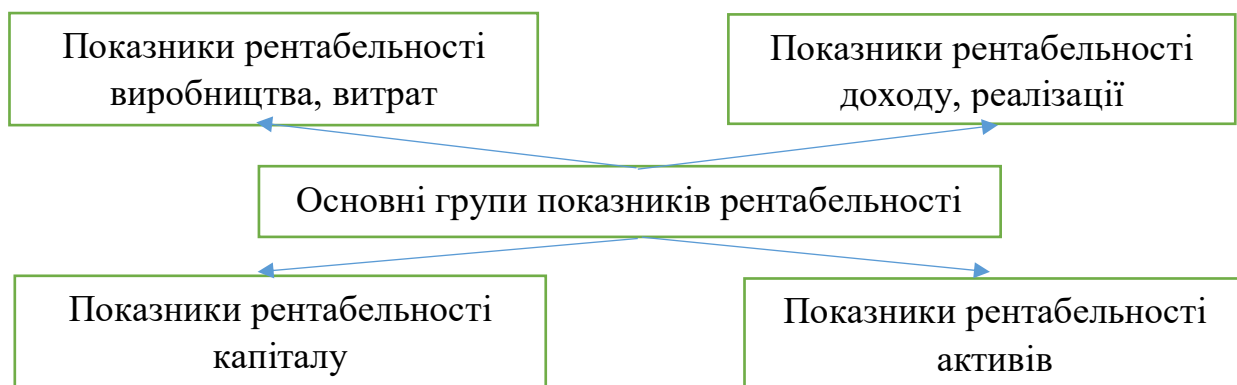


Рис 1.2. Групи показників рентабельності

Джерело: складено автором

Іншим, досить поширеним, є підхід класифікації рентабельності на такі підгрупи [12]:

- 1) Рентабельність, що оцінює витрати підприємства. До її числа входить:
 - рентабельність витрат;
 - рентабельність основної операційної діяльності;
 - рентабельності операційної діяльності.
- 2) Рентабельність продажів. До її числа входить:
 - валова рентабельність реалізованої продукції;
 - операційна рентабельність реалізованої продукції;
 - чиста рентабельність реалізованої продукції.
- 3) Рентабельність виробництва.

Хоча існує чимало видів, груп та підгруп рентабельності, усі вони є відносними показниками. Найчастіше їх подають у відсотковому вираженні, для зручності порівняння або у вигляді коефіцієнтів. Тому чим вищий даний показник, тим раціональніше працює підприємство.

Слід відмітити, що дослідники виділяють і протилежне значення рентабельності, яке виникає в умовах негативних результатах господарської

діяльності підприємства та отримані збитку. В такому випадку застосовуваним показником буде «збитковість». Отже, саме рентабельність надає можливість порівняти та оцінити взаємовідношення прибутків та витрат, що дозволяє визначити наявні проблеми в діяльності підприємства.

В підсумку, необхідно відмітити, що «рентабельність» і «ефективність» є ключовими категоріями для оцінки успішності господарської діяльності аграрного підприємства. Рентабельність показує фінансовий результат, тоді як ефективність відображає комплексний підхід до використання ресурсів і досягнення цілей. Висока рентабельність у поєднанні з ефективним використанням ресурсів забезпечує стійкість та конкурентоспроможність аграрного підприємства в умовах сучасного ринку.

1.2 Чинники зростання рентабельності господарської діяльності підприємства

Рентабельність і прибутковість аграрних підприємств формуються під впливом комплексу внутрішніх і зовнішніх факторів, які відкривають можливості ефективного використання ресурсів, адаптації до ринкових умов та забезпечення стабільних фінансів. (рис 1.3)

Внутрішні фактори в першу чергу характеризують ефективність управління та використання ресурсів підприємства. Ці фактори залежать від:

1. Ефективності використання ресурсів. Ресурси підприємства, а зокрема земельні, матеріально-технічні та трудові повинні використовуватись найбільш оптимальним та раціональним чином.

2. Організація виробничого процесу, що включає в себе оптимізацію виробничих витрат (зменшення витрат сировини, енергетичних ресурсів); вибір найбільш пристосовуваних для виробництва та рентабельних культур; впровадження інноваційних технологій, зокрема система точного землеробства та інші.



Рис 1.3 Класифікація чинників, які впливають на рентабельність господарської діяльності

Джерело: складено автором

3. Фінансовий менеджмент:

- оптимізація структури витрат;
- рівень залученого капіталу (кредити, інвестиції) та ефективність його використання;

- управління дебіторською та кредиторською заборгованістю.

4. Ефективність управління підприємством:

- стратегічне планування та адаптація;
- рівень впровадження сучасних методів управління (діджиталізація, CRM-системи);
- управління ризиками.

5. Асортимент продукції та її якість:

- диверсифікація виробництва;
- відповідність продукції ринковим вимогам (органічність, якість, привабливість).

Зовнішні фактори створюють рамкові умови, у яких функціонує підприємство. Ці фактори формуються під впливом середовища, на яке підприємство має обмежений вплив.

1. Природно-кліматичні умови:

- зміни погоди, посухи, заморозки, грози;
- доступність водних ресурсів для використання у виробництві (зрошення).

2. Ринкові умови:

- коливання ціни на продукцію (вплив попиту та пропозиції);
- конкуренція на ринку, особливо з великими агрохолдингами;
- зміни в уподобаннях споживачів (попит на органічну продукцію).

3. Економічна ситуація в країні:

- інфляція, курсові коливання;
- рівень платоспроможності покупців;
- вартість кредитних ресурсів та доступ до них.

4. Державна політика та регулювання:

- податкові навантаження на аграрний сектор;
- субсидії, дотації, державні програми підтримки аграріїв;
- регулювання цін на сільськогосподарську продукцію.

5. Зовнішньоекономічні фактори:

- умови експорту (митні бар'єри, квоти, попит на зовнішніх ринках);
- міжнародні угоди, доступність міжнародних ринків, наявність квот чи санкцій;

- коливання цін на імпортні ресурси (добрива, паливо, насіння).

6. Соціально-демографічні фактори:

- рівень урбанізації, відтік робочої сили із сільської місцевості;
- демографічні зміни, які впливають на попит на продукти.

7. Екологічні вимоги:

- зростання вимог до екологічності продукції та попиту на неї;
- збільшення витрат на впровадження екологічно чистих продуктів.

Отже, як бачимо, на рентабельність господарської діяльності сільськогосподарського підприємства впливає багато чинників, на частину з них управлінці можуть впливати, на решту ні. А тому, для забезпечення високої рентабельності аграрним підприємствам важливо працювати над внутрішніми резервами ефективності, одночасно адаптуючись до змін у зовнішньому середовищі.

Найпростіший спосіб підвищити рентабельність — збільшити прибуток, але зрозуміло, що це не завжди можливо в умовах ринку та економічних криз. Тому підприємство має поставити перед собою мету або максимізувати прибуток, або підтримувати його на належному рівні, і при цьому ефективність роботи підприємства можлива за рахунок мінімізації витрат виробництва.

Якщо розглядати підприємство як систему, що діє в економіці, то стає зрозумілим, що на нього впливають різноманітні чинники підрозділів, що діють у цій системі.

Аналізуючи праці вчених економістів можна виділити наступні основні чинники підвищення рентабельності:

- збільшення прибутку;
- зниження собівартості виробництва;
- зниження загальних витрат на виробництво продукції;
- зменшення вартості основних виробничих засобів на підприємстві, в тому числі вартості їх можливої оренди;
- зниження та оптимізація норм залишків оборотних засобів.

Як ми вже визначили вище, одним з основних показників, що застосовується у визначенні рентабельності, є прибуток. А отже, фактори, що впливають на його зростання також сприяють збільшенню рентабельності. До таких чинників можна віднести:

- збільшення обсягів реалізації продукції;

- успішна маркетингова політика та збільшення ціни на продукцію;
- зменшення собівартості виробництва однієї одиниці товару;
- зниження закупівельних цін;
- розширення присутності на ринку.

Проведенні дослідження свідчать про велику кількість факторів, що прямо чи опосередковано впливають на рентабельність, а тому для їх позитивного формування слід застосовувати управління рентабельністю.

Управління рентабельністю підприємства є ключовим аспектом його фінансової стійкості та конкурентоспроможності. Важливість ефективного управління рентабельністю полягає в наступному:

- Оцінка фінансової ефективності. Рентабельність є основним показником того, наскільки ефективно підприємство використовує свої ресурси для досягнення прибутку. Управління рентабельністю дозволяє своєчасно виявляти слабкі місця у фінансовій діяльності підприємства, оптимізувати витрати та максимально використовувати наявні активи для генерування прибутку.

- Забезпечення стабільного прибутку. Управління рентабельністю сприяє постійному підвищенню ефективності виробничих і комерційних процесів, що забезпечує стабільність фінансових результатів і прибутковість підприємства. Це важливо для забезпечення безперервного розвитку, виконання фінансових зобов'язань та розподілу доходів серед акціонерів чи інвесторів.

- Привертання інвестицій. Високий рівень рентабельності робить підприємство привабливим для потенційних інвесторів. Вони шукають компанії з хорошими фінансовими показниками, які здатні забезпечити високу віддачу від вкладених коштів. Управління рентабельністю дозволяє підтримувати ці показники на конкурентному рівні.

- Оцінка ефективності використання капіталу. Управління рентабельністю дозволяє оцінити, як ефективно підприємство використовує свої капітальні та трудові ресурси. Це важливо для прийняття рішень щодо інвестицій, залучення позикових коштів та визначення джерел фінансування.

- Конкурентні переваги. Висока рентабельність дозволяє підприємству мати більше ресурсів для інвестування в інновації, маркетинг і покращення якості продукції, що забезпечує конкурентні переваги. Крім того, підприємство з високою рентабельністю має змогу краще реагувати на зміни ринкових умов і кон'юнктуру.

- Зниження фінансових ризиків. Керуючи рентабельністю, підприємство зменшує ймовірність фінансових проблем, таких як дефіцит ліквідності або неплатоспроможність.

- Оптимізація витрат. Для підвищення рентабельності важливим є ефективне управління витратами. Керування витратами (наприклад, зниженням собівартості продукції, оптимізацією операційних процесів) дозволяє покращити рентабельність без необхідності збільшувати доходи.

- Підвищення довгострокової стабільності. Чим вища рентабельність, тим більше фінансових ресурсів може бути спрямовано на розвиток підприємства, впровадження нових технологій або розширення виробництва. Це забезпечує підприємству довгострокову стабільність і зростання.

- Прогнозування та планування. Управління рентабельністю дозволяє здійснювати ефективне фінансове планування та прогнозування. Знаючи поточні показники рентабельності, підприємство може розробляти стратегії для зростання прибутковості, визначати цілі та напрямки розвитку.

- Підвищення економічної ефективності. Завдяки управлінню рентабельністю підприємство може досягати більш високих результатів за менших витрат, що сприяє підвищенню загальної економічної ефективності його діяльності.

Загалом, управління рентабельністю є невід'ємною частиною стратегії фінансового управління підприємством, оскільки дозволяє не лише зберігати стабільність, але й розвиватися в умовах конкурентного середовища та економічної нестабільності.

На основі приведеної інформації була сформована схема управління рентабельністю підприємства. (рис. 1.4.)

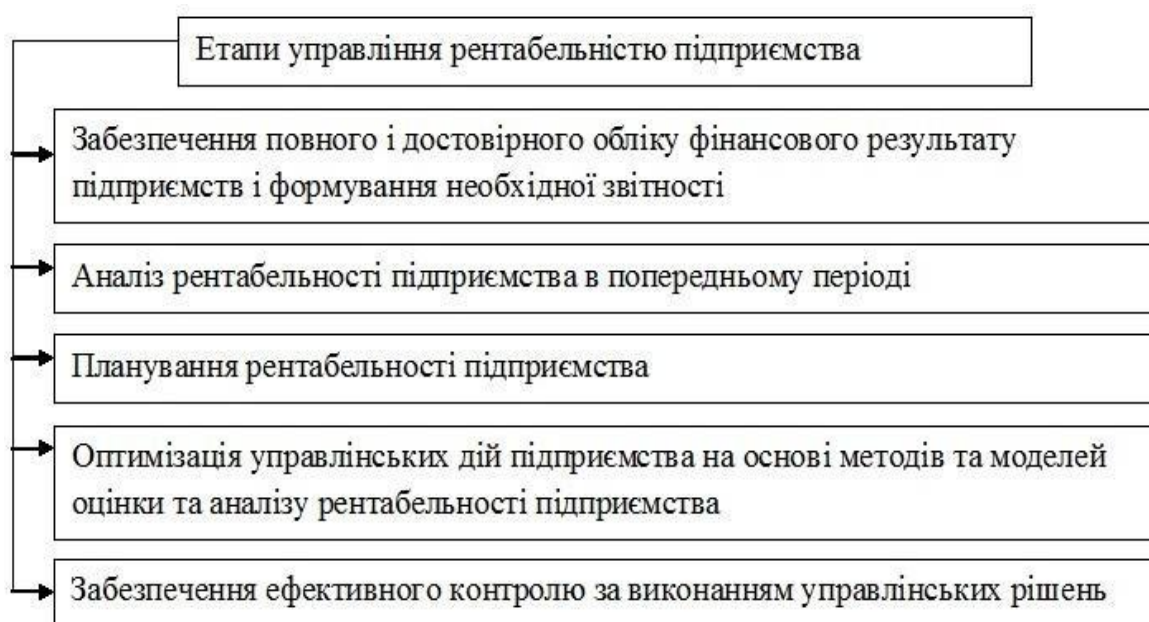


Рис 1.4 Етапність управління рентабельністю підприємства

Джерело: складено автором на основі [40]

Загалом, лише комплексний підхід та професійне управління може сприяти зростанню рентабельності. А тому слід відобразити та оцінити ступінь впливу окремих показників, пов'язаних безпосередньо з виробничою діяльністю підприємства. (рис 1.5.)

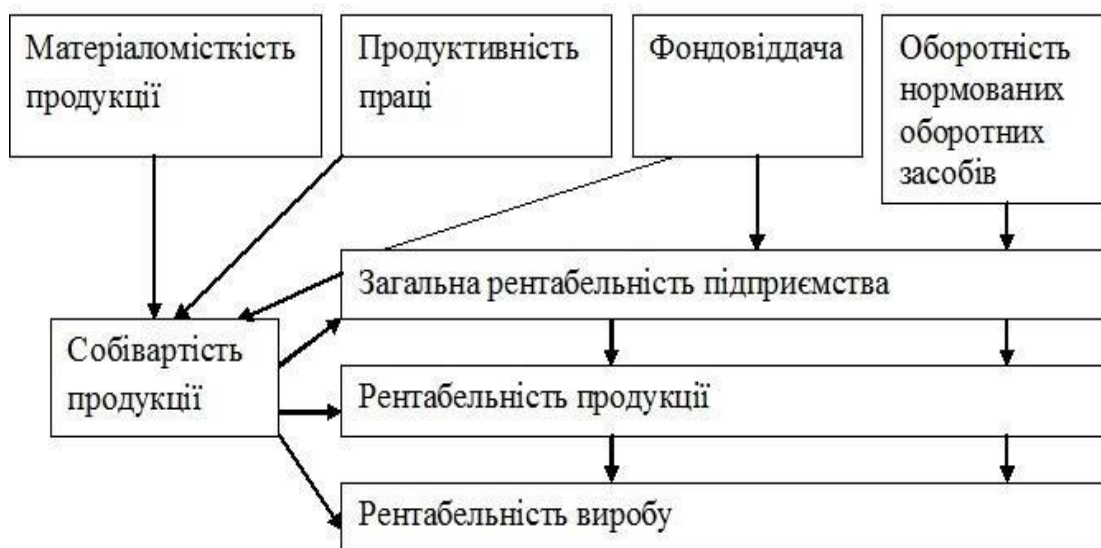


Рис 1.5 Показники виробничої діяльності підприємства, які впливають на рентабельність

Джерело: складено автором на основі [41]

Розуміючи здатність окремих частин виробничого процесу впливати на прибутковість, можна зробити висновки про наявні резерви виробництва. Ця інформація допомагає в стратегічному управлінні рентабельністю на основі

всестороннього розуміння факторів, що впливають на внутрішнє середовище. Оцінивши, які чинники впливають на прибутковість, вживаються заходи, спрямовані на більш ефективне використання ресурсів підприємства.

Таким чином, підвищення рентабельності підприємства є складним, комплексним процесом і залежить від рівня менеджменту та використання резервів підвищення рентабельності.

1.3 Методичні підходи щодо визначення рентабельності підприємства

Як вже було нами відмічено, рентабельність – це багатофакторний показник, а тому необхідно застосовувати різні методи для оцінювання рентабельності. Необхідно забезпечити достовірні дані підприємства (сума кредитів та інших боргів, доходи, витрати тощо), оскільки без цієї інформації неможливо повно та достовірно оцінити ефективність господарської діяльності підприємства.

Часто основою розрахунку є звітність підприємства, але важливо, щоб вона була точною та достовірною, тому часто використовуються звітність бухгалтерського обліку та аудиторських компаній.

Показники рентабельності в сільському господарстві розраховуються з метою вивчення фінансових результатів роботи сільськогосподарських підприємств, ефективності сільськогосподарських підприємств, виробництва окремих видів продукції. Якщо говорити про рентабельність підприємства, то це означає, що воно не тільки покриває витрати, пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції, але й отримує певний прибуток. А це сприяє подальшому розвитку як приватного підприємництва, так і економіки в цілому, підвищує добробут громадян. Аналіз рівня рентабельності виробництва дає змогу визначити проблему вдосконалення структури сільськогосподарського виробництва, його спеціалізації, територіального розміщення, а також визначити ефективність виробництва певної сільськогосподарської продукції. Крім того, враховуючи низку умов, існують окремі види сільськогосподарської продукції,

виробництво яких може бути об'єктивно неефективним або зовсім марним, але є важливим для суспільства, що в свою чергу зумовлює необхідність підтримки сільськогосподарських підприємств. Виходячи з показників рівня рентабельності продукції, відповідних рівнів закупівельної ціни виробництва сільськогосподарської продукції, обсягів і напрямів державної підтримки сільського господарства тощо продукція становить значний інтерес і має велике значення у визначенні шляхів підвищення ефективності галузі в цілому.

Для розрахунку рентабельності сільськогосподарських підприємств, у тому числі сільськогосподарського виробництва, використовуються такі дані:

- державних статистичних спостережень за формою № 50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств», за формою № 2-ферм «Основні показники господарської діяльності фермерського господарства»;
- фінансової звітності підприємств за формою № 2 «Звіт про фінансові результати»;
- дані бухгалтерського обліку підприємств (рахунки 23 «Виробництво», 91 «Загальновиробничі витрати», 79 «Фінансові результати», 95 «Фінансові витрати», 68 «Розрахунки за іншими операціями»).

Органи державної статистики оцінюють рентабельність господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, рентабельність сільськогосподарського виробництва та рентабельність сільськогосподарської продукції за її видами. Такі показники визначаються за результатами річних звітів підприємств, які здійснюють сільськогосподарську діяльність.

Сучасні дослідження пропонують три основні методи аналізу та оцінки рентабельності:

1. В основі цього підходу лежить багаторівневий аналіз рентабельності стійкості діяльності – тобто за цим методом рентабельність оцінюється в залежності від певної групи показників. Відповідно за цим методом здійснюється оцінка:

- Рентабельності капіталу;

- Рентабельність діяльності;
- Рентабельності грошових потоків.

2. Другий підхід є більш детальний, оскільки передбачає комплексний аналіз рентабельності та включає наступні види:

- Зіставлення;
- Групування;
- За методом середніх показників;
- Коефіцієнтний метод;
- Балансовий метод;
- Індексний метод;
- Метод застосування таблиць;
- Аналіз за допомогою тренду;
- Динамічних рядів;
- Графічний метод.

3. Факторний метод, що і передбачає прогнозований аналіз рентабельності.

До цієї методики відносять:

- Методи детерміновано аналізу;
- Кореляційний метод;
- Екстраполяційний підхід;
- Метод передбачення частин продажів;
- Складання прогнозованої звітності.

Існує кілька основних видів рентабельності підприємства, які допомагають оцінити ефективність його діяльності з різних аспектів. Ось основні з них:

Рентабельність продажів (прибутку). Показує, який відсоток прибутку отримує підприємство від кожної одиниці доходу, отриманого від реалізації продукції.

$$\text{Рентабельність продажів} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Доходи від продажу}} \times 100 \quad (1.1)$$

Рентабельність активів (рентабельність використання активів). Визначає, яку частку прибутку підприємство отримує на кожну одиницю своїх активів. Цей показник дає змогу оцінити, наскільки ефективно використовуються активи для генерації прибутку.

$$\text{Рентабельність активів} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середня вартість активів}} \times 100 \quad (1.2)$$

Рентабельність власного капіталу (рентабельність капіталу). Показує, скільки чистого прибутку підприємство отримує на кожну одиницю власного капіталу. Цей показник дозволяє оцінити ефективність використання власних коштів підприємства.

$$\text{Рентабельність власного капіталу} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}} \times 100 \quad (1.3)$$

Рентабельність продукції (рентабельність виробництва). Визначає, яку частку прибутку підприємство отримує на одиницю витрат, пов'язаних з виробництвом продукції. Це допомагає оцінити, наскільки ефективно використовуються ресурси для створення продукції.

$$\text{Рентабельність продукції} = \frac{\text{Прибуток від реалізації продукції}}{\text{Витрати на виробництво}} \times 100 \quad (1.4)$$

Рентабельність інвестицій (рентабельність капіталовкладень). Показує, який прибуток генерується на кожну одиницю інвестицій, вкладених в діяльність підприємства. Цей показник дозволяє оцінити ефективність використання залучених інвестицій.

$$\text{Рентабельність інвестицій} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Інвестиції}} \times 100 \quad (1.5)$$

Рентабельність власних коштів (власних ресурсів). Визначає рівень прибутковості власних коштів підприємства, що дає уявлення про ефективність використання власних фінансових ресурсів.

$$\text{Рентабельність власних коштів} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власні кошти}} \times 100 \quad (1.6)$$

Рентабельність виробничих витрат. Визначає, скільки прибутку підприємство отримує на одиницю витрат, що витрачаються на виробничі потреби.

$$\text{Рентабельність виробничих витрат} = \frac{\text{Прибуток}}{\text{Виробничі витрати}} \times 100 \quad (1.7)$$

Рентабельність позикового капіталу. Оцінює, наскільки ефективно підприємство використовує позикові кошти для досягнення прибутку.

$$\text{Рентабельність позикового капіталу} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Позиковий капітал}} \times 100 \quad (1.8)$$

У зарубіжному досвіді поширеною є оцінка рентабельності з використанням моделі Дюпона (повна назва якої «The dupont system of analysis»). Модель названа на честь американської хімічної компанії «DuPont». Компанія була заснована ще в 1802 році французом Елетером Ірене дю Поном на основі накопиченого капіталу та порохового інвентарю, а тому займалась саме виробництвом пороху. Стрімкий ріст компанії дав можливість інвестувати і в інші промисловості, наприклад, автомобільну, що сприяло її розширенню. Компанія «DuPont» проіснувала до наших днів, у 2015 році відбулося її злиття з фірмою «Dow Chemical», таким чином було створено «DowDuPont» [77].

Такий тривалий час успішної діяльності компанії зарубіжні експерти пояснюють переважно низькою пропозицією в галузі, яку вона займає, а також ефективним менеджментом. Окрім цього, унікальність запропонованої схеми дослідження полягає в тому, що показники рентабельності зазвичай досліджують кожний окремо, а дана модель доводить раціональність об'єднання відразу декількох показників, а головним у даному випадку вважається показник рентабельності сукупного капіталу (рисунок 1.6).

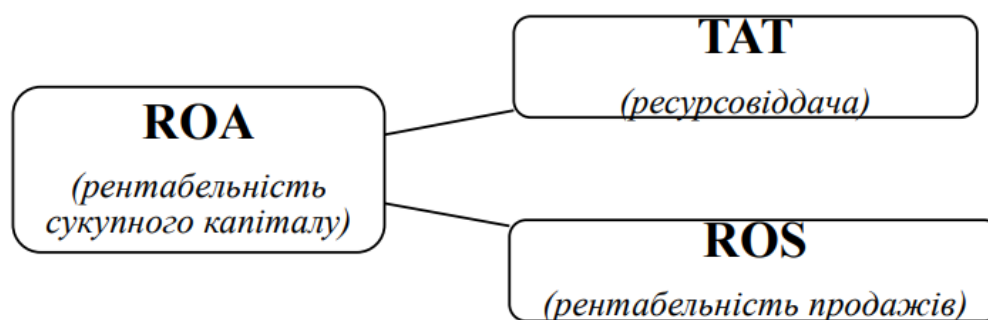


Рис. 1.6 Класична модель Дюпона

Джерело: створено автором на основі [77]

Дана схема вважається початковою і математично її можна зобразити наступним чином [DuPont Analysis URL: <https://www.wallstreetprep.com/knowledge/dupontanalysis-template/> (дата звернення 20.01.2023).]:

$$ROA = ROS \times TAT \text{ або } \frac{\text{ЧП}}{A} = \frac{\text{ЧП}}{B} \times \frac{B}{A} \quad (1.9)$$

де: ROS – Рентабельність продажів;

TAT – Ресурсовіддача;

ЧП – Чистий прибуток;

A – Активи підприємства;

Bp – Виручка під реалізації продукції

Вперше модель Дюпона було використано в 1919 році., а розробив її співробітник компанії Ф. Дональдсон Браун у 1914 році. Основним її підходом є виявлення різноманітних чинників, що чинять вплив на ефективну роботу підприємства, тому такий метод ще називають факторним аналізом.

Ідею факторного аналізу (пов'язаних показників) насправді вперше запропонував Альфред Маршалл. Його книга «Елементи галузевої економіки», видана в 1892 році містила деякі теоретичні напрацювання в цій галузі. Проте Франк Дональдсон Браун та компанія «DuPont» вважаються першими, хто запровадив її на практиці; пояснювали таку ідею автори досить просто: інвестори та акціонери зацікавлені в зростанні прибутковості підприємства, а для її оцінки вони аналізують показники саме рентабельності. Тому, основними цілями

менеджменту різного рівня повинні стати підвищення рентабельності та раціональне управління [78].

Очевидно, що з плином часу модель Дюпона мала певні модифікації, а відповідно, почали виділяти нові види моделі в залежності від кількості факторних ознак. Види моделі Дюпона:

- Початкова модель;
- Трифакторна модель;
- П'ятифакторна модель.

Незалежно від того, яка модель буде обрана, компанія «DuPont» пропонувала поділяти коефіцієнт рентабельності на чинники, що впливають на діяльність підприємства. Тобто, компанія в ході свого дослідження може дуже швидко виявити, який саме з критеріїв впливає найбільше на рентабельність власного активу.

По суті, з назви двох інших моделей впливає їхня сутність та унікальність. Трифакторна модель Дюпона за результуючий показник бере рентабельність власного капіталу, для визначення того, наскільки ефективною є діяльність підприємства [77].

Фактори, що впливають на головний показник: рентабельність продажів, коефіцієнт оборотності активів та фінансовий важіль. Математично дана схема матиме вигляд [77]:

$$ROE = ROS \times OBA \times \Phi_v \quad (1.10)$$

де: ROE – Рентабельність власного капіталу;

ROS – Рентабельність продажів;

OBA – Оборненість активів;

Фв - Фінансовий важіль.

Трифакторна модель дає можливість оцінити операційну діяльність підприємства:

$$ROE = \frac{ЧП}{В} \times \frac{В}{А} \times \frac{А}{ВК} \quad (1.11)$$

де: ЧП – чистий прибуток;

Вр – Виручка від реалізації продукції;

А – Активи підприємства;

ВК - Власний капітал.

Як відмічають в своїй праці Сорочак О. З., Басистюк К. М.: «п'ятифакторна модель Дюпона має більш складний характер розрахунку, оскільки дає змогу оцінити стан рентабельності власного капіталу залежно від операційної та фінансової діяльності підприємства» [63].

На відміну від трифакторної моделі, п'ятифакторна модель враховує відношення таких показників:

- Прибуток до сплати процентів та податків у відношення до виручки від реалізації;
- Прибуток до оподаткування у відношення до прибутку перед сплатою процентів та податків;
- Чистого прибутку до прибутку перед оподаткуванням.

Математично п'ятифакторна модель Дюпона матиме вигляд [77]:

$$ROE = \frac{EBIT}{B} \times \frac{EBT}{EBIT} \times \frac{ЧП}{EBT} \times \frac{B}{A} \times \frac{A}{ВК} \quad (1.12)$$

де: EBIT – прибуток до сплати процентів та податків (англ. Earnings before Interest and Taxes);

EBT – прибуток до оподаткування (англ. Earnings before Tax).

Остання з моделей Дюпона дає можливість оцінити рівень податкового тягара, що лягає на підприємство. Податкове навантаження в деяких країнах стає перепорою для отримання підприємством прибутків та подальшого розвитку, зменшення величини сплати податків можливе за рахунок проведення раціональної податкової оптимізації. Вона може передбачати такі заходи як: мінімізація помилок в обліку, використання законних схем оподаткування (з врахуванням більш кращого часу, місця, галузей функціонування), систематичне консультування з спеціалістами, зокрема з метою недопущення штрафів та санкцій, уникнення подвійного оподаткування, використання за потреби податкових канікул тощо.

Таким чином, модель Дюпона має ряд переваг для її використання [78], [63]:

- Відносна простота розрахунків і загальнодоступність початкових даних;
- Можливість виявити сильні та слабкі сторони в діяльності підприємства та негайно вплинути на їх покращення;
- Кожен з множників можна розкласти на більш дрібні показники, для виявлення слабких місць та дослідження причинно-наслідкових зв'язків;
- Вирішення проблем та робота зі слабкими факторами дає поштовх до розвитку суб'єкта господарювання та сприяння зростання рентабельності підприємства.

Однак, Сорочак О. З., Басистюк К. М. вказують на певні недоліки даної моделі дослідження рентабельності, серед яких: «дану модель не можна використовувати самостійно при аналізі рентабельності підприємства, оскільки акцент в ній здійснений тільки на рентабельність власного капіталу, а також неможливість перевірити здійснені розрахунки» [63].

Попри розглянуті недоліки, дана модель не тільки доводить свою ефективність, а є важливим елементом при дослідженні рентабельності.

Оскільки деталізація факторів дає можливість виявити ті, що впливають на підприємство негативно та відразу боротися з їх дією. В останні роки трифакторна модель набула особливої популярності при порівнянні привабливості двох підприємств для інвесторів.

Інші методи оцінки рентабельності серед зарубіжних вчених передбачають віднесення показника до системи інших, що радить американський стандарт управлінського обліку. Рекомендована сукупність показників дає можливість оцінити ефективність підприємства на основі фінансової звітності. Роботи іноземних вчених дають деякі поради при аналізі рентабельності [79, 80, 81]:

Так, Тері Ломбарді Йон вважає: «фінансова звітність суб'єкта господарювання надзвичайно важливий інформаційний інструмент. А інформація, яку несе даний документ, є основою фундаментального дослідження показників рентабельності» [79]..

- В роботі вчених Нусрет Чакічі, Сріс Чаттерджі, Ю Тан, Лін Тонг розширено та обґрунтовано інформацію для пояснення різних комбінацій альтернативної рентабельності. Окрім цього, їхнє дослідження показало, якщо рентабельність оцінюється через валовий прибуток, вартість підприємства та вартість власного капіталу, то вона найбільш повно оцінює показники ефективності. [80]

- Дослідження вчених Патріка Ворста та Тері Ломбарді Йон пропонує здійснення оцінки рентабельності підприємства на основі трьох основних сполучень показників прибутку (а саме: валового, операційного та прибутку до сплати процентів та податків) з чотирма критеріями діяльності підприємства: вартості суб'єкта господарювання, балансової величини активів, ринкової та балансової вартостей власного капіталу. У своїй книзі вчені пропонують шляхи підвищення рентабельності на основі інструментів бухгалтерського обліку. [81]

Отже, видів рентабельності багато, і в залежності від потреби розраховуються різні види даного показника. При цьому формули змінюються залежно від виду прибутку в чисельнику та знаменника як виду витрат, які несе підприємство в результаті своєї діяльності.

Для того, щоб отримати уявлення про можливі та існуючі тенденції та прийняти остаточне рішення, завжди рекомендується порівнювати їх з результатами інших підприємств галузі, а також аналізувати отримані результати з співвідношеннями попередніх років. Такий аналіз допомагає виявити відхилення від запланованої діяльності компанії або помітити нелогічність у деяких рішеннях. Будь-які недоліки завжди легко виправляються на початкових етапах виробництва, тому аналіз рентабельності проводиться не тільки для визначення кінцевого результату, а й протягом усього робочого циклу.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ФГ «ГНАП»

2.1 Організаційно - економічна характеристика підприємства

Фермерське господарство «Гнап», яке було обрано об'єктом дослідження, створено у 2011 році. Підприємство розташоване в Березівському районі Одеської області. Місцем розташування адміністративно-господарського центру агроформування є с. Виноградне Березівського району Одеської області.

Засновником та керівником ФГ «Гнап» являється Гнап І.М. З метою створення та забезпечення господарської діяльності фермерського господарства, засновником був створений статутний фонд у розмірі 500 грн. Основною метою ведення господарської діяльності господарства є отримання прибутку за рахунок виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції: зерна, продукції олійних культур, винограду, продукції тваринництва. Відповідно до КВЕД господарською діяльністю сільськогосподарського підприємства є вирощування зернових, зернобобових та олійних культур, інша діяльність із забезпечення сільськогосподарського виробництва, оптова торгівля продукцією сільськогосподарського виробництва, насінням та кормами для тварин.

Природно-економічні умови для ведення господарської діяльності для ФГ «Гнап», в цілому є сприятливими. Місце розташування підприємства знаходиться в центральній частині району, на відстані 20 км від районного центру, м. Березівка, та 100 км від обласного центру м. Одеса.

Основні ризики природно-кліматичних умов для сільськогосподарського виробництва полягають, основним чином, у низькому рівні кількості опадів на територій району. Тобто, ФГ «Гнап» розташоване у зоні ризикованого землеробства південного степу Одеської області. Сума річних опадів по середнім показникам за останні десятиріччя за даним Одеської агрометеорологічної станції, складає 350 мм зі не значними коливаннями по різним рокам. Недостатня

кількість річних опадів, випадіння їх в переважній мірі у вигляді злив, знижують їх виробничу цінність та рівень засвоєння вологи рослинами. Літо характеризується високими температурами та сухими вітрами, що призводять до значного випаровування, а отже призводить до засухи в районі. Недостатня кількість опадів випадає і взимку. Загалом, температурні умови зони землеробства фермерського господарства, сприятливі для розвитку майже всіх сільськогосподарських культур. Середньорічна температура повітря коливається в районі + 9,5 С, річний максимум температури повітря влітку становить + 38С, абсолютний мінімум досягає – 30 С.

Розмір сільськогосподарського підприємства є одним із ключових факторів, що визначає його виробничий потенціал, ефективність управління ресурсами та здатність адаптуватися до зовнішніх умов. Оптимальний розмір підприємства сприяє підвищенню його конкурентоспроможності, рентабельності та стійкості в довгостроковій перспективі. При цьому, великі підприємства отримують переваги завдяки економії на масштабах, кращим умовам доступу до ресурсів та технологій. Малі підприємства, в свою чергу, можуть бути ефективними в умовах високої спеціалізації або нішевих ринків.

Розмір сільськогосподарського підприємства визначається його земельними, трудовими, матеріальними, фінансовими та організаційними ресурсами. Вплив на цей показник здійснюють як внутрішні, так і зовнішні фактори.

До внутрішніх факторів відноситься: земельний фонд, його якість та ефективність використання; трудові ресурси та їх продуктивність; матеріально-технічна база та її стан; фінансові ресурси; організаційна структура підприємства.

До зовнішніх факторів віднесемо: ринкове середовище; політичне середовище, державну підтримку; технологічний прогрес та можливість впровадження інновацій; кліматичні умови; соціально-економічні умови.

Результати досліджень свідчать, що ФГ «Гнап» є малим за розмірами сільськогосподарським підприємством. Площа землекористування підприємства

є відносно не великою, площа ріллі підприємства становить 326 га. Виробничий процес проваджують 4 середньооблікових працівника і їх кількість за досліджуваний період є незмінною. ФГ «Гнап» займається вирощуванням тільки продукції рослинництва.

Економічні показники, які свідчать про розміри суб'єкта дослідження, представлені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Розміри та забезпеченість виробничими ресурсами ФГ «Гнап»

Показники	Роки			2023р. до 2021р.	
	2021 р.	2022р.	2023 р.	(+,-)	(%), разів
Площа ріллі, га	309	366	326	17,0	105,5
Середньорічна чисельність працівників, осіб	4	4	4	0,0	100,0
Вартість необоротних активів, тис. грн.	1738	1622	3075	1337,0	в 1,8 р
в т.ч. основних засобів, тис. грн.	1738	1622	3075	1337,0	в 1,8 р
Вартість оборотних активів, тис. грн.	2236	4371	3895	1659,0	в 1,7 р
Вартість сукупних активів, тис. грн.	3974	5943	6969	2995,0	в 1,8 р
Власний капітал, тис. грн.	3884	5369	6252	2368,0	в 1,6 р
Залучений капітал, тис. грн.	90	574	717	627,0	в 8 р
Розмір чистого доходу, тис. грн.	6737,4	6208,2	6366,7	-370,7	94,5
Чистий прибуток, тис. грн.	1294,6	1674,8	2109	814,4	в 1,6 р
Обсяги виробництва, ц					
- зерна	5526	6640	4305	-1221,0	77,9
- насіння соняшнику	3150	3330	2355	-795,0	74,8

Джерело: складено автором

Дані таблиці свідчать, що площа земельних ресурсів в господарстві за 2021-2023 роки має певні коливання, але в загальному зростає при порівнянні звітнього року з базисним на 17 га, або 5,5 %. Вартість активів, що були залученні до сільськогосподарського виробництва збільшується і станом на 2023 рік вона складає 6969 тис. грн., що в 1,8 рази перевищує показник за 2021 рік. Тенденцією

до зростання відмічаємо також по вартості необоротних активів, зокрема, основних засобів – до 3 млн. 75 тис. грн., або в 1,8 рази та оборотних активів в 1,7 рази, до 3 млн. 895 тис грн. Основним джерелом фінансового забезпечення активів фермерського господарства є власний капітал, розмір якого за три останні роки зростає в 1,6 рази і становив 6 млн. 252 тис грн.

Показники економічної ефективності діяльності підприємства характеризуються неоднозначною тенденцією. Так, розмір чистого доходу за досліджуваний період скоротився на 5,5% і становив за звітний рік - 6 млн. 367 тис грн. Позитивну динаміку відмічаємо по величині чистого прибутку фермерського господарства, за 2021 – 2023 роки він зріс в 1,6 рази, до 2 млн. 109 тис грн. Аналіз виробництва основних видів продукції свідчить про певне зниження обсягів, а саме зерна та насіння соняшнику, як одних з найбільш комерційних видів продукції рослинництва.

Загалом, за проведеною вартісною і кількісною оцінкою ФГ «Гнап» можна віднести до малих розмірами підприємств, що характеризується забезпеченістю ресурсним потенціалом.

Забезпечення сільськогосподарського підприємства необхідними виробничими ресурсами та їх ефективне використання є ключовими умовами успішної діяльності в сучасних економічних, технологічних і екологічних умовах. Ці ресурси визначають здатність підприємства досягати високих показників продуктивності, конкурентоспроможності та стійкості.

Наявність достатнього обсягу ресурсів забезпечує можливість: підтримувати стабільний рівень виробництва, реалізовувати інновації для підвищення продуктивності, адаптуватися до змін ринкових і кліматичних умов.

Важливість ефективного використання ресурсів можна сформулювати в наступних положеннях:

1. Ефективне використання ресурсів дозволяє зменшити витрати на одиницю продукції, що позитивно впливає на рентабельність.
2. Ефективне використання земель забезпечує оптимальну сівозміну, що зберігає родючість ґрунтів, запобігає деградації земель і виснаженню ресурсів.

3. Ефективне використання сучасної техніки та автоматизація виробничих процесів сприяють підвищенню продуктивності праці і якості продукції.

4. Ефективне використання трудових ресурсів за допомогою навчання персоналу, механізації та автоматизації сприяє підвищенню обсягів виробництва.

5. Оптимальне використання ресурсів (наприклад, води, добрив, палива) знижує негативний вплив на довкілля та сприяє стійкому розвитку.

Таблиця 2.2

Рівень використання ресурсного потенціалу в ФГ «Гнап»

Показники	2021р.	2022р.	2023р.	2023р. до 2021р.	
				(+,-)	%
Отримано чистого доходу в розрахунку на 100 га ріллі, тис. грн.	2180,4	1696,2	1953,0	-227,4	89,6
Отримано чистого прибутку в розрахунку на 100 га ріллі, тис. грн.	419,0	457,6	646,9	228,0	154,4
Виробництво продукції в натуральному виразі на 100 га відповідних угідь, ц:					
- зерна	1788,3	1814,2	1320,6	-467,8	73,8
- насіння соняшнику	1019,4	909,8	722,4	-297,0	70,9
Капіталовіддача, грн.	3,9	3,8	2,1	-1,8	53,4
Капіталомісткість, грн.	0,3	0,3	0,5	0,2	187,2
Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	3,0	1,4	1,6	-1,4	54,2
Коефіцієнт завантаженості	0,3	0,7	0,6	0,3	184,3
Термін обороту оборотного капіталу, днів	121,1	257,0	223,3	102,2	184,3
Рівень рентабельності активів, %	32,6	28,2	30,3	-2,3	x
Отримано чистого доходу на одного середньооблікового працівника, тис. грн.	1684,4	1552,1	1591,7	-92,7	94,5
Рівень рентабельності, %	27,2	38,0	33,5	6,4	x

Джерело: складено автором

Отже, забезпечення сільськогосподарського підприємства необхідними ресурсами і їх ефективне використання є основою для досягнення високих результатів у сучасних умовах. Раціональне управління ресурсами знижує

витрати і підвищує продуктивність, забезпечує стійкий розвиток підприємства та сприяє адаптації до нових економічних, технологічних і екологічних викликів.

В умовах глобальної конкуренції і кліматичних змін ефективне управління ресурсами стає вирішальним фактором успішності сільськогосподарських підприємств.

Для дослідження економічної ефективності використання ресурсного потенціалу ФГ «Гнап» розглянемо показники таблиці 2.2.

Аналіз показників ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства показав, що за досліджуваний період відмічається тенденція до зниження ефективності використання практично всіх видів виробничих ресурсів. В розрахунку на 100 га ріллі господарство в 2023р. отримало 1 млн. 953 тис. грн. чистого доходу, що на 10,4% менше, ніж у базисному 2021 році. Обсяги виробництва зерна на 100 га ріллі зменшились на 26,2% - до 1321 ц, а ріпаку – на 29,1% (до 722 ц.).

Також, в досліджуваному підприємстві відмічається зниження ефективності використання основних і оборотних засобів, так рівень капіталовіддачі у звітному році зменшився практично у 2 рази і склав 2,1, показник оборотності оборотного капіталу скоротився до 1,6 при збільшенні терміну його обертання до 223 днів.

За досліджуваний період, знижується також ефективність використання трудових ресурсів господарства. Так, річна продуктивність праці в господарстві зменшилась на 5,5% і становила у 2023р. 1592 тис. грн. при цьому, інтегральний показник ефективності аграрного бізнесу на фермерському підприємстві зростає - рівень рентабельності сукупної діяльності у 2023 році збільшився до 33,5% при розмірі отриманого чистого прибутку у звітному році 6367 тис грн.

Проведена оцінка дозволяє зробити висновок про достатній рівень забезпеченості ресурсним потенціалом суб'єкта дослідження. Разом з тим, нестабільна тенденція ефективності його використання, зокрема, за результатами господарювання протягом 2020-2023 років, вимагає більш

детального аналізу та обґрунтування заходів з раціонального використання виробничих ресурсів даного агроформування.

ФГ «Гнап» спеціалізується на виробництві продукції рослинництва. За досліджуваний період відмічаємо динаміку до зменшення обсягів виробництва, а отже і реалізації зерна та ріпаку, що позначилось і на кінцевих показниках розміру доходу від операційної діяльності господарства. А також скороченні розміру отриманої виручки від реалізації сільськогосподарської продукції.

Дослідження показали, що виробничий напрям господарства можна визначити як зерно-технічний. Виручка від збуту зернових культур займає близько 51% в структурі чистого доходу. На продукцію технічних культур приходить близько 49% виручки. Внаслідок різкого зростання виробничої собівартості продукції рослинництва сільськогосподарські товаровиробники, зокрема і суб'єкт дослідження, скорочують обсяги виробництва, що також позначається на кінцевих результативних показниках діяльності.

Аналіз природно-економічних умов розвитку ФГ «Гнап» дозволяє зробити загальний висновок про досить сприятливі економічні умови функціонування даного аграрного формування та значні резерви підвищення результативності його діяльності.

2.2. Аналіз фінансового стану підприємства

Стабільний фінансовий стан сільськогосподарського підприємства є ключовою умовою для його функціонування, розвитку та адаптації до сучасних викликів, таких як економічна нестабільність, кліматичні зміни та зростання конкуренції. Фінансова стабільність дозволяє підприємству не лише виживати, але й успішно конкурувати на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Стабільний фінансовий стан забезпечує можливість своєчасної оплати поточних витрат: на насіння, добрива, паливо, оплату праці та ремонт техніки. Наявність фінансових резервів дозволяє підприємству подолати наслідки

природних катаклізмів (посухи, повені) або економічних потрясінь (коливання цін, інфляція).

Також слід відмітити, що фінансова стабільність є основою для отримання кредитів і залучення інвестицій, необхідних для модернізації техніки, будівництва інфраструктури чи впровадження інновацій. Надійний фінансовий стан підприємства підвищує довіру партнерів і постачальників, дозволяючи укладати вигідні контракти. Він є основою для залучення інвестицій в нові технології, автоматизацію процесів і впровадження точного землеробства, що підвищує конкурентоспроможність. Створює умови для освоєння нових напрямів діяльності, такі як органічне землеробство чи переробка продукції.

В сучасних, важких для країни умовах, стабільний фінансовий стан, дозволяє підприємству знижувати вплив таких факторів, як інфляція, зростання цін на ресурси чи коливання валютного курсу, витримувати періоди низьких цін на сільськогосподарську продукцію та працювати на перспективу.

В значній мірі кінцеві фінансові результати діяльності будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності визначаються структурою капіталу підприємства, джерелами фінансування та напрямками капіталовкладень. Важливе значення при цьому має оптимальне співвідношення власного й позикового капіталу. Для оцінки джерел фінансових ресурсів ФГ «Гнап» наведено таблиці 2.3.

Дані таблиці свідчать, що за показниками фінансової стабільності господарство, у цілому, є досить стабільним та фінансово автономним від зовнішніх джерел фінансування, оскільки фактичні показники значно перевищують рекомендовані параметри. Так, коефіцієнт автономії в 2023р. складає 0,94, фінансової стабільності – 17,2, фінансової заборгованості – 0,06, що у повній мірі відповідає нормативним показникам. Це свідчить про незалежність господарства від зовнішніх кредиторів та інвесторів та значні фінансові можливості відтворення та розширення діяльності ФГ «Гнап».

Таблиця 2.3

Показники оцінки фінансового стану ФГ «Гнап» (станом на кінець року)

Показники	Нормативне значення	Роки			2023 р. до 2021 р. (+,-)
		2021	2022	2023	
Показники оцінки фінансової стійкості					
Коефіцієнт автономії	>=0,5	0,96	0,85	0,94	-0,02
Коефіцієнт заборгованості	<=0,5	0,04	0,15	0,06	0,02
Коефіцієнт фінансової стабільності	>=0,5	25,17	5,81	17,16	-8,01
Коефіцієнт фінансового ризику	>=0,5	0,04	0,17	0,06	0,02
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	>=0,1	0,50	0,58	0,65	0,15
Показники оцінки рівня ділової активності					
Коефіцієнт оборотності сукупного капіталу, об	Зростання	1,7	1,0	0,9	-0,8
Коефіцієнт оборотності власного капіталу, об	Зростання	1,7	1,2	1,0	-0,7
Період обороту сукупного капіталу, днів	Зростання	215,3	349,4	399,5	184,2
Період обороту власного капіталу, днів	Зростання	210,4	315,7	358,4	148,0
Термін обороту запасів, днів	Зменшення	89,1	518,4	596,6	507,5
Термін обороту кредиторської заборгованості	Зменшення	9,8	62,8	21,0	11,3
Період операційного циклу, днів	Зменшення	89,1	518,4	596,6	507,5
Період фінансового циклу, днів	Зменшення	79,3	455,6	575,6	В 7,2 рази
Показники оцінки платоспроможності					
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,2	1,6	0,5	1,2	-0,4
Коефіцієнт проміжної ліквідності	0,8-1,0	0,1	0,3	0,6	0,5
Коефіцієнт поточної ліквідності	>=2	17,4	5,3	5,9	-11,4
Коефіцієнт критичної ліквідності	<=0,7-0,8	8,2	1,7	4,3	-3,9

Джерело: складено автором

За період дослідження на нормативному рівні залишаються показники платоспроможності суб'єкта дослідження. Фермерському господарству вистачає власних грошових коштів для покриття своїх поточних зобов'язань, так, рівень абсолютної платоспроможності становить 1,2. Розмір грошових активів, які були у розпорядженні агроформування станом на кінець 2023 року, дорівнює 440 тис грн за одночасної величини поточних зобов'язань у сумі 367 тис грн. Достатнім є розмір як грошових активів, так і дебіторської заборгованості та інших оборотних активів. Підприємство є ліквідним та платоспроможним, проте, за останні роки спостерігається негативний тренд зниження їх відносного рівня.

За період дослідження, відмічаємо також зниження показників рівня ділової активності, що є наслідком зменшення суми чистого доходу агроформування. Сповільнюються темпи обороту сукупного і власного капіталу, оборотність запасів, що знижує привабливість даного господарства для потенційних інвесторів. Водночас, рівень ділової активності агроформування залишається відносно високим, однак, наявні тенденції вимагають швидкого реагування з боку керівника у напрямку заходів, спрямованих на підвищення оборотності виробничих запасів та покращення фінансової дисципліни розрахунків з контрагентами ринку.

Аналіз попередніх досліджень дає можливість сформулювати висновок, що за період 2021-2023 років у господарстві покращились підсумкові фінансові показники господарської діяльності. Для більш ґрунтовного аналізу тенденції їх формування розглянемо показники таблиці 2.4.

Оцінка фінансово-економічних показників таблиці 2.5 показала, що результативність процесу управління діяльністю ФГ «Гнап» за три останніх роки підвищується. Незважаючи на скорочення розміру чистого доходу підприємства, який зменшився на 5,5%, і склав у звітному періоді 6367 тис. грн., величина валового прибутку господарства зросла на 40,9% та склала 2779,2 тис грн. Підприємство за результатами операційної діяльності виявилось рентабельним та прибутковим. Сума чистого прибутку господарства в звітному році характеризується зростанням в порівнянні з 2021р. та у 2023р. дорівнювала

2109 тис. грн. Складним у фінансовому аспекті виявився для суб'єкта дослідження виявився саме звітний 2023р., у якому внаслідок зростання цін на матеріально-технічні ресурси, істотно збільшився розмір собівартості реалізованої продукції.

Таблиця 2.4

Показники фінансових результатів діяльності

ФГ «Гнап» (тис. грн.)

Показники	Роки			2023р. до 2021р.	
	2021	2022	2023		
				(+,-)	%
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	6737,4	6208,2	6366,7	-370,7	94,5
Собівартість реалізованої продукції	4765,4	4409,6	3587,5	-1177,9	75,3
Валовий прибуток	1972,0	1798,6	2779,2	807,2	140,9
Інші операційні витрати	673,0	115,3	530,6	-142,4	78,8
Інші витрати	4,4	8,5	0,0	-4,4	x
Чистий прибуток	1294,6	1674,8	2109	814,4	162,9

Джерело: складено автором

Раціональна політика управління діяльністю даного агроформування дозволила забезпечити рентабельність аграрного бізнесу. Проте, результати аналізу свідчать про необхідність постійного контролю за рівнем всіх видів витрат господарства, зокрема, тих, які включається у собівартість реалізованої сільськогосподарської продукції.

Проведені дослідження ефективності господарської діяльності ФГ «Гнап» дають можливість зробити висновок, що результативність управління підприємством за період 2021-2023 років, хоч і нестабільну, але позитивну тенденцією до підвищення (табл. 2.5).

Даний висновок, підтверджується через неоднозначну динаміку зменшення розміру чистого доходу на 1 га ріллі 19,5 тис. грн., при одночасному збільшенні розміру валового прибутку на одного середньооблікового працівника на 41% – до 694,8 тис. грн. Чистий фінансовий результат діяльності та загальний результативний показник ефективності господарської діяльності в 2023 році визначається зростанням в порівнянні з 2021 роком. В розрахунку на одного

середньооблікового працівника розмір чистого прибутку в звітному році становив 527,3 тис. грн., що на 63 % більше ніж у базисному. Сукупний рівень рентабельності діяльності ФГ «Гнап» збільшився до 33,5%, що на 6,3 в.п. більше ніж у 2021 році, а також є вищим, ніж середній рівень рентабельності по Україні.

Таблиця 2.5

Результативність діяльності ФГ «Гнап»

Показники	2021р.	2022р.	2023р.	2023р. до 2021р.	
				(+,-)	%
Отримано чистого доходу в розрахунку на: 1 га ріллі, тис грн.	21,8	17,0	19,5	-2,3	89,6
1 грн. авансованого капіталу, грн.	1,7	1,0	0,9	-0,8	53,9
1-го середньооблікового працівника, тис. грн.	1684,4	1552,1	1591,7	-92,7	94,5
Валовий прибуток на 1 га ріллі, тис грн.	6381,9	4914,2	8525,2	2143,3	133,6
1 грн. авансованого капіталу, грн.	496,2	302,6	398,8	-97,4	80,4
на 1-го працівника, тис. грн.	493,0	449,7	694,8	201,8	140,9
Чистий прибуток в розрахунку на: 1 га ріллі, тис. грн.	4189,6	4576,0	6469,3	2279,7	154,4
1 грн. авансованого капіталу, грн.	0,3	0,3	0,1	-0,2	30,7
1 працівника, тис. грн.	323,7	418,7	527,3	203,6	162,9
Рівень рентабельності, %	27,2	38,0	33,5	6,3	x

Джерело: складено автором

В підсумку можемо зазначити наступні рекомендації для забезпечення фінансової стабільності підприємства:

- Рациональне управління ресурсами. Ефективне використання земель, техніки, праці та фінансів дозволяє знижувати витрати і підвищувати продуктивність;
- Фінансова прозорість. Ведення прозорого бухгалтерського обліку та фінансової звітності підвищує довіру з боку інвесторів і кредиторів;
- Залучення інновацій. Інвестиції в сучасні технології знижують витрати і підвищують продуктивність;

- Страхування ризиків. Використання страхових інструментів для захисту активів і продукції від можливих втрат.

Стабільність фінансового стану є вирішальною умовою успішної діяльності сільськогосподарського підприємства в Україні. Вона забезпечує можливість своєчасного фінансування виробничих потреб, підтримку конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках, стійкість до ризиків та адаптацію до сучасних викликів.

Зважаючи на складні економічні, кліматичні та соціальні умови в Україні, підприємствам необхідно приділяти особливу увагу управлінню фінансами для досягнення довгострокової стабільності та розвитку.

2.3 Визначення та оцінка факторів впливу на рентабельність діяльності підприємства

Рентабельність є ключовим показником ефективності діяльності сільськогосподарського підприємства, який відображає його здатність отримувати прибуток у співвідношенні до вкладених ресурсів. На рівень рентабельності впливають як внутрішні, так і зовнішні фактори. Їх розуміння та врахування дозволяє підприємству ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення.

До внутрішніх факторів віднесемо: рівень продуктивності, що включає урожайність сільськогосподарських культур та продуктивність тваринництва, але в досліджуваному підприємстві ця галузь виробництва відсутня; ефективність використання ресурсів, а саме земельні, трудові, матеріально-технічні ресурси; собівартість продукції; структура виробництва, що включає вибір спеціалізації, диверсифікацію виробництва; якість продукції.

До зовнішніх факторів віднесемо: ринкові умови, а саме, ціни на сільськогосподарську продукцію та попит на продукцію; економічна ситуація в країні: інфляція, валютні коливання; державна політика: субсидії та дотації,

податкова політика, регулювання цін; кліматичні та природні умови; конкуренція; доступ до інноваційних технологій і сучасного обладнання.

В розрахунку рентабельності, основним чинником є прибуток, від величини якого напряду залежить і ефективність діяльності чи використання різних активів. Тому питання і фактори які впливають на його величину підлягають контролю та дослідженню. На підприємстві, основним чином розрізняють валовий прибуток та чистий прибуток.

Валовий прибуток підприємства — це фінансовий показник, який відображає різницю між виручкою від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю цієї продукції. Він є одним із ключових показників ефективності діяльності підприємства, оскільки характеризує здатність підприємства отримувати прибуток від своєї основної операційної діяльності.

Валовий прибуток = Дохід від реалізації продукції – Собівартість реалізованої продукції.

Дохід від реалізації продукції - це загальна сума коштів, отриманих підприємством від продажу продукції, без урахування податків (наприклад, ПДВ) і знижок.

Собівартість реалізованої продукції - це витрати підприємства, пов'язані з виробництвом та реалізацією продукції (прямі витрати на матеріали, оплату праці, енергоносії тощо).

Чистий прибуток підприємства — це фінансовий результат, який залишається в розпорядженні підприємства після сплати всіх витрат, податків, зборів і інших обов'язкових платежів. Він є ключовим показником ефективності діяльності, оскільки відображає фінансову вигоду від усіх операцій підприємства протягом звітного періоду.

Чистий прибуток = Валовий прибуток – Операційні витрати – Фінансові витрати – Податки.

Операційні витрати – це витрати, пов'язані з управлінням підприємством, маркетингом, утриманням персоналу тощо.

Фінансові витрати – це витрати на обслуговування кредитів, відсотки за позиками, курсові різниці.

Податки і збори - податок на прибуток та інші обов'язкові платежі до бюджету.

Роль чистого прибутку в управлінні підприємством є безумовно дуже важливою. Чистий прибуток може бути спрямований на модернізацію виробництва, впровадження інновацій, розширення бізнесу. Дослідження його динаміки ч дозволяє оцінити, як підприємство адаптується до змін зовнішнього середовища.

Чистий прибуток є найважливішим фінансовим показником, що свідчить про здатність підприємства генерувати дохід після виконання всіх зобов'язань. Він характеризує фінансову стійкість, рентабельність і перспективи розвитку підприємства.

Розглянемо формування валового прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

**Формування прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції в
ФГ «Гнап», тис.грн.**

Продукція сільськогосподарського виробництва	2021рік.			2022рік			2023рік		
	Чистий дохід від реалізації продукції	Собівартість реалізованої продукції	Прибуток	Чистий дохід від реалізації продукції	Собівартість реалізованої продукції	Прибуток	Чистий дохід від реалізації продукції	Собівартість реалізованої продукції	Прибуток
Пшениця озима	5312,7	3859,2	1453,5	5229,8	3737,3	1492,5	1727,8	1026,4	701,4
Насіння соняшнику	1424,7	906,2	518,5	978,4	672,3	306,1	4638,9	2561,1	2077,8
Разом по рослинництву	6737,4	4765,4	1972	6208,2	4409,6	1798,6	6366,7	3587,5	2779,2
Чистий результат	X	X	1972	X	X	1798,6	X	X	2779,2

Джерело: складено автором

На формування валового прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції, як ми вже визначали, впливають два основних фактори: чистий дохід

від реалізації (виручка) та собівартість реалізованої продукції. Слід зазначити, що досліджуване підприємство за 2021-2023 роки в реалізацію відпускало тільки два види продукції, а саме озиму пшеницю та соняшник. За дослідний період відмічаємо загальне зростання валового прибутку. При цьому слід відмітити значні коливання по показникам господарського використання різних культур. Так, в 2021 році, валовий прибуток основним чином формувався за рахунок реалізації озимої пшениці – 1453,5 тис.грн., при загальному 1972 тис.грн. В звітному році ситуація є протилежною, тобто основна маса прибутку формувалась за рахунок реалізації насіння соняшнику – 2077,8 тис.грн., при загальному 2779,2 тис.грн.

Для наглядності та підтвердження сформованих висновків розглянемо рисунок 2.1.

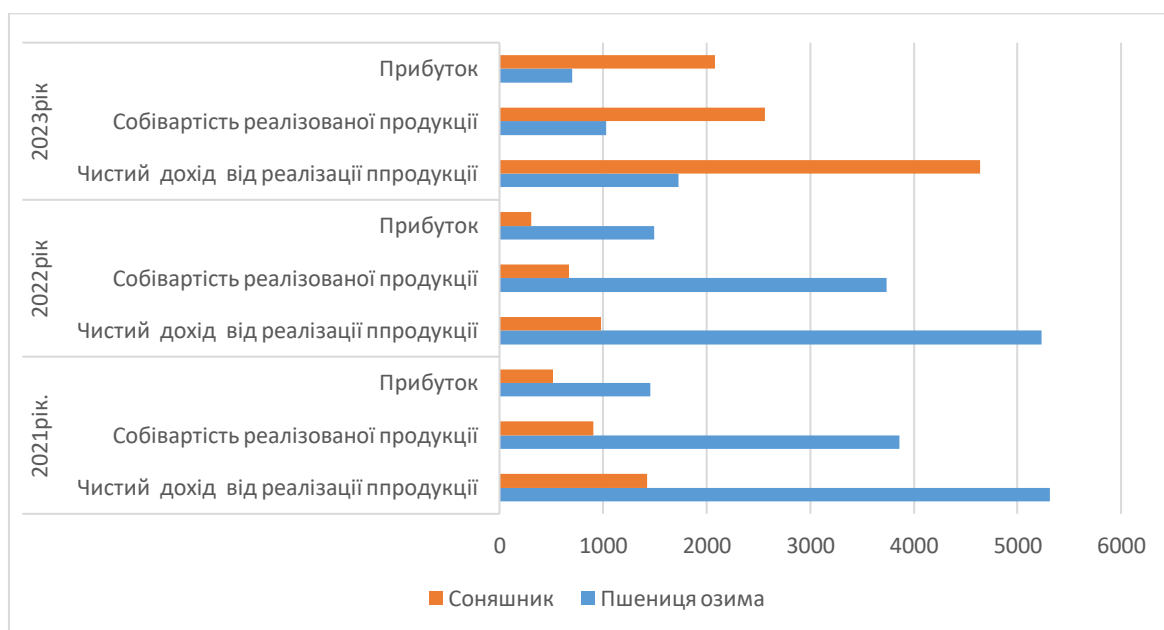


Рис 2.1 Динаміка формування прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції в ФГ «Гнап», тис.грн.

Джерело: складено автором

Структура реалізації також може по-різному впливати на суму прибутку. Якщо збільшиться частка рентабельніших видів продукції в загальному обсязі її реалізації, то сума прибутку зросте, і навпаки, при збільшенні частки низькорентабельної або збиткової продукції загальна сума прибутку зменшиться.

Собівартість продукції і прибуток перебувають в обернено-пропорційній залежності: зниження собівартості приводить до відповідного зростання суми прибутку, і навпаки.

Зміна рівня реалізаційних цін і величина прибутку перебувають у прямо-пропорційній залежності: при збільшенні рівня цін сума прибутку зростає, і навпаки.

Стосовно визначення рівня рентабельності, то вплив прибутку на його рівень має прямо-пропорційну залежність, а собівартість продукції обернено-пропорційну залежність.

Використовуючи прийом елімінування, визначимо вплив кожного фактора на рівень рентабельності виробництва продукції на основі даних підприємства (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7

Факторний аналіз зміни рівня рентабельності виробництва основних видів сільськогосподарської продукції ФГ «Гнап»

Вид сільськогосподарської продукції	Прибуток, тис. грн		Собівартість продукції, тис. грн.		Рівень рентабельності виробництва, %			Відхилення 2023р. до 2021р. (+,-)		
	2021р.	2023р.	2021р.	2023р.	2021р.	При звітному прибутку та базисній собівартості	2023р.	загальне	У тому числі за рахунок:	
									прибутку	собівартості
Пшениця озима	1453,5	701,4	3859,2	1026,4	37,7	18,2	68,3	30,7	-19,5	50,2
Насіння соняшнику	518,5	2077,8	906,2	2561,1	57,2	229,3	81,1	24,0	172,0	-148

Джерело: складено автором

Данні таблиці підтверджують твердження про пряму залежність рівня рентабельності виробництва від розміру прибутку та обернену від собівартості продукції. Так, зниження прибутку по пшениці озимі в звітному році в порівнянні з базисним, призвело до зниження рівня рентабельності на 19,5 відсоткових пунктів, в той час, зниження собівартості призводить до зростання на 50,2 в.п. По виробництву та реалізації насіння соняшнику ситуація є зворотною, суттєве

зростання прибутку за досліджуваний період призвело до збільшення рівня рентабельності на 172 в.п., а зростання собівартості продукції до зниження на 148 в.п.

Рівень рентабельності виробництва основних видів сільськогосподарської продукції за досліджуваний період, розглянемо за даними таблиці 2.8.

Позитивним фактом господарської діяльності ФГ «Гнап» є той факт, що виробництво продукції, незважаючи на суттєві негаразди та проблеми, є рентабельним та має загальну тенденцію до зростання. Так, в порівнянні показників рентабельності виробництва озимої пшениці за 2023 рік в порівнянні з даними за 2021 рік зростання становить 30,7 в.п., з показниками за 2022 рік – 28,4 в.п. По виробництву і реалізації насіння соняшнику, показники за звітний рік перевищують базисні на 23,9 в.п., в порівнянні з 2022 роком на 35,6 в.п. Дані показники, безумовно є позитивними і свідчать про ефективність господарської діяльності досліджуваного підприємства.

Таблиця 2.8

Аналіз показників рентабельності виробництва і реалізації основних видів сільськогосподарської продукції в ФГ «Гнап», %

Вид сільськогосподарської продукції	Рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції				
	2021	2022	2023	Відхилення (+,-) 2023 р. від	
				2021 р.	2022 р.
Пшениця озима	37,7	39,9	68,3	30,7	28,4
Насіння соняшнику	57,2	45,5	81,1	23,9	35,6

Джерело: складено автором

Аналіз основних видів рентабельності підприємства, які допомагають оцінити ефективність його діяльності з різних аспектів розглянемо за даними таблиці 2.9.

Результати розрахунків свідчать про високоефективну діяльність господарства на протязі досліджуваного періоду. Тобто керівництву підприємства вдалось забезпечити реалізацію виробленої продукції за прийнятними цінами, що забезпечило формування високих прибутків, як основу

рентабельності господарської діяльності об'єкта дослідження. Розрахунки свідчать, також про позитивну динаміку до зростання за більшістю показників. Певне зменшення рентабельності, при порівнянні звітних показників з базисним періодом, відмічаємо за ефективністю використання активів на 2,3 в.п., капіталовкладень на 5,9 в.п. та рентабельністю позикового капіталу 1144,3 в.п. При порівнянні показників за 2023 рік з 2022 роком погіршення відмічаємо лише за рентабельністю капіталовкладень на 34,7 %, що пов'язано з їх значним зростанням у звітному році.

В загальному можемо підсумувати, що ФГ «Гнап» провадить ефективну господарську діяльність, що створює гарні передумови для подальшого розвитку та функціонування підприємства.

Таблиця 2.9

Аналіз основних видів рентабельності ФГ «Гнап», %

Вид рентабельності	Роки			Відхилення (+,-)	
	2021	2022	2023	2023 р. від	
				2021 р.	2022 р.
Рентабельність продажів	19,2	27,0	33,1	13,9	6,1
Рентабельність використання активів	32,6	28,2	30,3	-2,3	2,1
Рентабельність власного капіталу	33,3	31,2	33,7	0,4	2,5
Рентабельність виробництва	41,4	40,8	77,5	36,1	36,7
Рентабельність капіталовкладень	74,5	103,3	68,6	-5,9	-34,7
Рентабельність власних коштів	44,0	36,8	116,9	72,9	80,1
Рентабельність діяльності господарства	27,2	38,0	58,8	31,6	20,8
Рентабельність позикового капіталу	1438,4	291,8	294,1	-1144,3	2,4

Джерело: складено автором

Також слід відмітити, що рентабельність сільськогосподарського підприємства залежить від багатьох факторів, як внутрішніх (ефективність управління, використання ресурсів), так і зовнішніх (економічні умови, державна політика, клімат). Для забезпечення стабільного рівня рентабельності

підприємства мають адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі, раціонально використовувати ресурси та активно впроваджувати інновації.

Стратегії підвищення рентабельності повинна включати ряд факторів, а саме: зниження собівартості, підвищення продуктивності, розширення ринків збуту, диверсифікація діяльності, впровадження інновацій, ефективне управління фінансами.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФГ “ГНАП”

3.1 Удосконалення маркетингової діяльності підприємства

У сучасних умовах в Україні маркетингова діяльність для аграрних підприємств має особливу важливість, оскільки аграрний сектор є однією з основних складових економіки країни. Проте, ринок агропродовольчих товарів в Україні характеризується рядом викликів та змін, таких як глобальні економічні кризи, зміни в законодавстві, нестабільність валютних курсів, а також вплив війни. Тому маркетинг стає незамінним інструментом для аграрних підприємств у досягненні стабільності, розвитку та конкурентоспроможності.

Український аграрний сектор є важливим постачальником продукції на міжнародні ринки (особливо зерна, олійних культур, меду, соняшникової олії тощо). В умовах глобалізації та конкурентної боротьби маркетинг допомагає аграрним підприємствам визначити ключові конкурентні переваги та диференціювати свою продукцію, вивчити потреби та вимоги споживачів, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, розробити ефективні стратегії позиціонування для виходу на нові ринки, особливо в умовах зміни торгових шляхів через кризові ситуації.

Необхідно відмітити, що в Україні аграрний сектор постійно зазнає змін в законодавчій та регуляторній сфері, таких як:

- впровадження нових стандартів якості продукції;
- оновлення екологічних вимог і вимог до безпеки харчових продуктів;
- податкові зміни та митні ставки, що впливають на експортно-імпортні операції.

І саме маркетингова діяльність допомагає аграрним підприємствам адаптуватися до цих змін, своєчасно коригуючи стратегії та комунікацію з державними органами.

На даний момент, війна, економічна нестабільність та коливання валютних курсів мають значний вплив на аграрний сектор. В таких умовах маркетинг дозволяє підтримувати постійний попит на продукцію, шукаючи нові канали збуту та нові ринки, проводити аналіз ризиків та розробляти стратегії для їх мінімізації, своєчасно переглядати цінову політику та інші аспекти, щоб залишатися конкурентоспроможними навіть в умовах змін.

Також маркетингова діяльність допомагає аграрним підприємствам на рівні виробництва та управління отримувати точні дані про потреби ринку, що дозволяє збільшити ефективність виробничих процесів, плануючи посівні площі відповідно до попиту на продукцію, оптимізувати логістичні процеси і канали збуту, що важливо в умовах обмеженості ресурсів та нестабільних умов постачання, визначати найбільш рентабельні напрямки виробництва та диверсифікації агропродукції.

Маркетинг є важливим інструментом для залучення фінансування, оскільки добре розроблені маркетингові стратегії демонструють інвесторам чи кредиторам перспективи та стабільність підприємства. Це проявляється в наданні оцінки потенціалу для росту та прибутковості підприємства, що важливо для залучення інвестицій, в пошуку можливостей для співпраці з міжнародними фінансовими установами або залучення венчурних капіталів, просуванні бренду підприємства серед потенційних партнерів та інвесторів.

В умовах динамічного ринку та зміни споживчих вподобань аграрні підприємства повинні постійно інвестувати в інновації та розвиток нових продуктів. Виявляти нові тренди у виробництві агропродукції та споживчих уподобаннях, створювати нові продуктові лінії або перероблені продукти (наприклад, органічна продукція), залучати споживачів до нових товарів через ефективні маркетингові кампанії.

В сучасному ефективному агробізнесі, широко та активно використовуються цифрові технології та онлайн-платформи для просування продукції та взаємодії з кінцевими споживачами. Через використання соціальних мереж для популяризації бренду та збільшення лояльності клієнтів, розвиток

інтернет-магазинів для безпосереднього продажу агропродукції або продуктів переробки, використання аналітики великих даних для точного прогнозування попиту та оптимізації виробничих процесів.

Сучасне підприємство повинно формувати імідж як відповідального і надійного постачальника, що є важливим фактором у роботі на міжнародному ринку. Перевагами є використовувати стратегії соціальної відповідальності, такі як екологічність або підтримка місцевих громад, що важливо для сучасних споживачів.

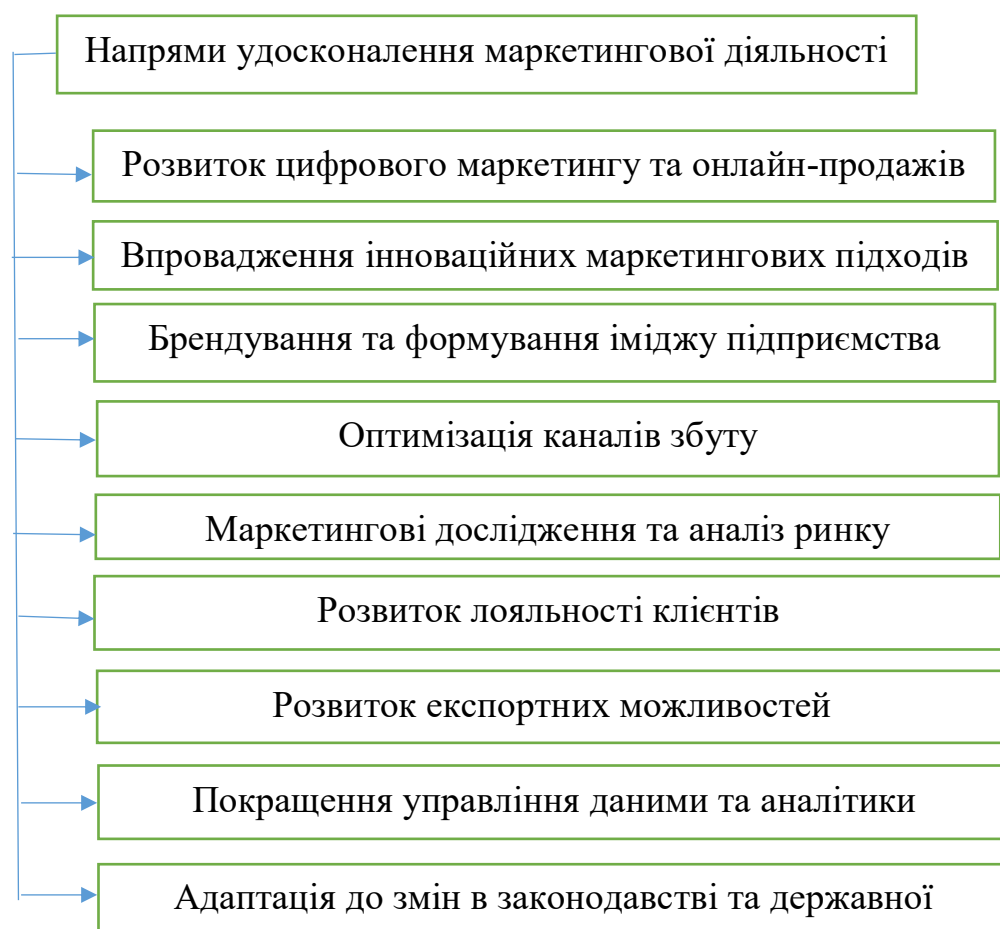


Рис. 3.1 Напрямки удосконалення маркетингової діяльності аграрного підприємства

Джерело: складено автором

Удосконалення маркетингової діяльності аграрних підприємств в Україні в сучасних умовах є важливим фактором для підвищення їх конкурентоспроможності, ефективності виробництва та стабільного розвитку.

Розглянемо основні напрямки удосконалення маркетингової діяльності аграрного підприємства. (рис. 3.1)

У сучасних умовах значна частина споживачів, а також партнери і постачальники, здійснюють покупки та шукають інформацію в Інтернеті. Це вимагає аграрних підприємств активно впроваджувати цифрові інструменти для маркетингу, зокрема створення і просування онлайн-платформ для прямого продажу продукції, що дозволить підприємству скоротити посередників та отримати кращі маржі. Це просування може відбуватись через соціальні мережі (Facebook, Instagram, TikTok) для взаємодії з кінцевими споживачами, інформування про продукцію, проведення акцій та розіграшів.

В сучасній важкій ситуації в країні підприємство повинно постійно та швидко адаптуватися до змін на ринку, використовуючи нові підходи. Наприклад, продукти з високою доданою вартістю, аграрії можуть розглядати переробку сільськогосподарської продукції (наприклад, органічні продукти, екологічно чисті або преміум товари), що дозволить запропонувати споживачам нові варіанти продукції.

Сильний бренд також є важливим фактором для довіри споживачів та партнерів. Розвиток бренду та іміджу підприємства, підкреслюючи його соціальну відповідальність, екологічність, дотримання стандартів якості. Позиціонування продукції на ринку, що підкреслює унікальні характеристики (наприклад, традиційні українські продукти, якість, родинне господарство). Підтримка корпоративної соціальної відповідальності (CSR) через підвищення довіри споживачів через ініціативи, що допомагають місцевим громадам, підтримують екологічні проекти або сприяють розвитку регіону.

На даний час підприємства повинні враховувати та впроваджувати зміни в структурі збуту. Диверсифікація каналів продажу через використання як традиційних каналів (ринок, супермаркети), так і нових (онлайн-продажі, безпосередні продажі на фермерських ринках). Залучення міжнародних партнерів і постачальників через участь у міжнародних виставках,

агропромислових ярмарках, що дозволить експортувати продукцію та розширювати географію продажів.

Для прийняття зважених рішень підприємствам необхідно регулярно проводити маркетингові дослідження та аналіз ринку. Оцінка попиту на продукцію та визначення змін у перевагах споживачів, аналіз конкурентів через визначення слабких і сильних їх сторін для адаптації маркетингових стратегій. Важливим фактором є прогнозування тенденцій на основі даних про ринок, що дозволяє реагувати на зміни попиту і пропозиції (наприклад, зміни в ціноутворенні або розвитку нових товарів).

Забезпечення довгострокових відносин із споживачами є важливим елементом для зростання прибутковості. Програми лояльності, бонуси для постійних клієнтів, акції та знижки для залучення нових покупців.

Сучасна ситуація в Україні, показала наскільки важливою є наша сільськогосподарська продукція для країн світу, що створює нові можливості для сільськогосподарських виробників. Пошук нових експортних ринків для української продукції, а також створення маркетингових кампаній для залучення міжнародних споживачів, покращення стандартів якості та сертифікацій дозволить збільшити привабливість продукції для іноземних споживачів.

Для ефективного управління маркетинговою діяльністю потрібно використовувати сучасні технології аналізу. Big Data та аналітика для прогнозування ринкових тенденцій, підвищення ефективності маркетингових кампаній та оптимізації виробництва, аналіз витрат та доходів для покращення ціноутворення та максимізації прибутку.

В загальному слід відмітити, що всі заходи направлені на удосконалення маркетингової діяльності підприємства, в кінцевому результаті направлені на збільшення обсягів реалізації продукції та покращення цінової політики.

В сучасних мінливих ринкових умовах планування господарської діяльності при формуванні та підтримці відповідності між метою, цілями підприємства та його потенційними можливостями у сфері маркетингу, ціноутворенню завжди надається вирішального значення. Зумовлене це тим, що

встановлення цін на свій товар є для підприємства суттєвою проблемою. Надто висока ціна може відвернути споживачів, а конкуренти в цих умовах можуть витіснити підприємство з ринку. Реалізуючи товар за низькими цінами, підприємство ризикує залишитися без прибутку. Тому прийнятний стратегічний напрям цінової політики на продукцію підприємства визначає характер його підприємницької поведінки при реалізації продукції за різними маркетинговими каналами та сегментами.

Стратегічний аналіз у процесі формування цінової політики являє собою процес дослідження та визначення стратегічної відповідності між цілями ціноутворення, потенційними можливостями підприємства в умовах конкурентного ринку та планами у сфері маркетингу. Використання його як бази для формування цінової стратегії вимагає від підприємства: постійного врахування перспективи розвитку підприємства та зміни умов ринку; чіткого визначення завдання цінової політики підприємства згідно з основною маркетинговою ціллю та відповідно до конкретної ринкової ситуації.

Середньорічні ціни на основні види сільськогосподарської продукції, що реалізована підприємствами України за останні 5 років, розглянемо за даними таблиці 3.1. Аналіз показників та їх динаміки дають змогу сформулювати висновок, що ціни на продукцію за 2019 – 2023 роки суттєво зростають. І якщо зміни за 2019 – 2021 роки дійсно були сприятливими для аграріїв то з початком агресії РФ, 2022-2023 роки цей факт в більшій мірі пояснюється інфляційними процесами в економіці України. Загалом, якщо порівнювати показники за 2022 та 2023 роки з до воєнним періодом, відмічаємо, що ціна на продукцію яка йде в значній мірі на експорт, зменшується, а на внутрішнє споживання зростає. Так ціна на зернові та зернобобові за 2023 рік нижча ніж в 2021 та 2022 роках становила 5675,5 грн за тону. По олійним культурам ситуація має ще гіршу динаміку, ціни в 2022 та 2023 роках нижчі ніж у 2021 році. Така ситуація є наслідком блокування портів України російським агресором, ускладнення та значного здороження транспортних та страхових витрат. В той же час, по решті

видів продукції, що виробляється для споживання в середині країни, має позитивну динаміку до зростання.

Таблиця 3.1

Середньорічні ціни на основні види сільськогосподарської продукції, що реалізована підприємствами України у 2019-2023 рр., грн/т

Назва продукції	Роки					2023 р. до 2019 р, %
	2019	2020	2021	2022	2023	
Зернові та зернобобові	3867,5	4794,1	6296,1	6399,8	5675,5	146,7
Олійні культури	8321,2	10852,9	16418,5	15015	13073	157,1
Цукрові буряки	753,7	871,5	1164,1	1572,2	1635,4	в 2,2 р
Картопля	5474,7	5103,4	4993,4	4519,5	5617,2	102,6
Овочі	4497,0	4437,1	4679,6	14025	11593	в 2,6 р
Плоди та ягоди	6494,4	9140,2	8177,1	8126,4	12532	в 1,9 р
Сільськогосподарські тварини (жива вага)	32679,8	32490,6	37380,5	45677	53187	в 1,6 р
Молоко	8198,2	8839,9	10300,7	10969	12234	149,2
Яйця (за тис. штук)	1206,1	1258,6	1877,3	2328,3	3047,1	в 2,5 р

Джерело: складено автором за даними [53]

Ситуація, що складається на даний момент в ціноутворенні на сільськогосподарську продукцію, спонукає переорієнтовуватись аграрних товаровиробників на внутрішній ринок. Однак це теж не однозначне рішення, платоспроможність українців падає, що обмежує внутрішній попит. Також не кожне підприємство зможе переорієнтуватись на виробництво овочів, картоплі, плодів чи продукції тваринництва. Тут на перепоні може стати віддаленість від ринків збуту, природно-кліматичні умови та звичайно наявність водних, трудових і фінансово-інвестиційних ресурсів. Тобто ситуація важка і однозначного рішення не має. Менеджмент кожного сільськогосподарського підприємства самотійно, виходячи з власних можливосте та стратегії визначає свою майбутню господарську діяльність.

ФГ «Гнап» займається вирощуванням зернових та технічних (олійних) культур. Нажаль, місце розташування, природно-кліматичні умови та ресурсні можливості не дають можливість здійснити переорієнтацію виробництва

продукції тому тут змін не передбачається. Стосовно перспективних цін на продукцію в найближчі перспективі, на 2025 – 2026 роки, враховуючи поточні ціни та очікувану інфляцію, можна спрогнозувати в розмірі зернові - 6400 грн за тону, технічні – 15200 грн за тону.

Підсумовуючи, можемо зробити висновок, що в сучасних умовах в Україні маркетинг є необхідним для аграрного підприємства не тільки для забезпечення стабільності на ринку, але й для адаптації до постійних змін економічної, політичної та соціальної ситуації. Він дозволяє підприємствам зберігати конкурентоспроможність, залучати інвестиції, поліпшувати ефективність виробництва та створювати довгострокові стратегії розвитку в умовах нестабільності. Удосконалення маркетингової діяльності аграрного підприємства в Україні вимагає комплексного підходу, орієнтації на сучасні технології, ефективне використання цифрових платформ, оптимізацію каналів збуту, а також акцент на соціальній відповідальності та екологічних аспектах. Це дозволить аграрним підприємствам адаптуватися до змінюваних умов ринку, підвищити свою конкурентоспроможність і забезпечити стабільний розвиток навіть в умовах економічної та політичної нестабільності.

3.2 Розробка проєкту з оптимізації виробничої діяльності підприємства

Проведенні дослідження вказують, на багатфакторність залежності рентабельності господарської діяльності підприємства. Основними з яких є збільшення прибутку та зменшення витрат виробництва. В сільськогосподарському виробництві провідну роль в зростанні ефективності виробництва відіграє впровадження інновацій.

Інноваційні заходи для сільськогосподарських підприємств України в сучасних умовах мають надзвичайно важливе значення для забезпечення їх конкурентоспроможності, ефективності виробництва та сталого розвитку, особливо в контексті економічних викликів, змін у законодавстві та глобальних тенденцій. Впровадження інновацій дозволяє аграріям знижувати витрати,

підвищувати врожайність, забезпечувати стійкість до кліматичних змін і розширювати ринки збуту. Розглянемо основні інноваційні заходи для запровадження на сільськогосподарському підприємстві в сучасних умовах.

1. Використання цифрових технологій є одним із найбільш важливих напрямків інновацій у сільському господарстві. Системи точного землеробства: застосування GPS, датчиків, супутникових знімків та інших технологій для моніторингу стану ґрунту, культури та кліматичних умов. Це дозволяє оптимізувати використання ресурсів (води, добрив, пестицидів), підвищити врожайність і зменшити витрати. Програмне забезпечення для агрономії: інноваційні програми, які допомагають у плануванні посівних робіт, визначенні найкращих сортів для певних умов і прогнозуванні врожайності.

2. Автоматизація та роботизація сільськогосподарських процесів дозволяє значно підвищити ефективність роботи та знизити залежність від людської праці. Використання дронів для знімків, оцінки стану рослин, а також для внесення добрив, пестицидів або засобів для боротьби зі шкідниками.

Нові моделі тракторів і комбайнів, які є високопродуктивними, а в перспективі можуть працювати без водіїв, забезпечують точність і знижують потребу в робочій силі.

3. Інновації у способах вирощування та обробки агропродукції дозволяють аграріям підвищувати ефективність і забезпечувати більш високі прибутки. Використання гідропоніки та аеропоніки дозволить вирощувати рослини без ґрунту, використовуючи мінеральні розчини для живлення. Це дозволяє значно знизити витрати на воду і добрива. Застосування біологічних засобів захисту рослин, органічних добрив, що знижує екологічний слід та підвищує стійкість культур до шкідників і хвороб. Аграрії можуть інвестувати в сучасні технології для переробки сільськогосподарської продукції, наприклад, у виготовлення соків, консервів, олій, що дозволить збільшити додану вартість продукції.

4. У зв'язку з кліматичними змінами, інновації у галузі сільського господарства мають допомогти зберегти врожайність та знизити ризики. Впровадження нових сортів рослин, які краще адаптовані до посушливих умов

або змін клімату, впровадження систем зрошення, які дозволяють економно використовувати водні ресурси, таких як крапельне зрошення з контролем витрат води.

5. Блокчейн-технології можуть бути використані для створення прозорих і відстежуваних ланцюгів поставок у сільському господарстві. Споживачі все більше звертають увагу на походження продуктів. Використання блокчейн-технології дозволяє відстежувати всю історію виробництва та обробки продукції, що підвищує довіру до бренду.

6. Зростає попит на органічні продукти, що відкриває можливості для аграріїв, які готові інвестувати в такі методи. Створення сертифікованих органічних ферм, які використовують методи без хімії для вирощування продукції.

7. Енергоефективність є важливим напрямком інновацій, що дозволяє знизити витрати на виробництво. Використання біогазу та біомаси для генерації енергії, що дозволяє знижувати витрати на енергетичні ресурси та мінімізувати вплив на навколишнє середовище. Сонячні панелі на території аграрних підприємств для забезпечення енергії для обробки продукції та зменшення енергетичних витрат.

8. Інновації також стосуються сфер фінансів та управління аграрним бізнесом. Фінансові технології (FinTech): розвиток платформ для онлайн-кредитування та мікрофінансування аграрних підприємств, що полегшить доступ до фінансування. Впровадження програмного забезпечення для управління виробничими процесами, фінансами, логістикою та маркетингом.

9. Створення спільних підприємств і стратегічних партнерств, кооперація допомагає аграрним підприємствам отримати доступ до нових технологій, знань і фінансових ресурсів.

Інноваційні заходи для сільськогосподарських підприємств України в сучасних умовах є ключовими для розвитку галузі. Впровадження сучасних технологій, автоматизації, сталого розвитку та ефективного управління допоможуть аграріям покращити економічні показники, знижувати ризики та

підвищувати конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Однак, слід відміти, що впровадження інновацій у виробництво є досить вартісним проєктом і окупність його може сягати багатьох років. В сучасних умовах, коли в Україні війна, складна економічна ситуація, інфляція та високий рівень невизначеності навіть в короткостроковій перспективі, ми не будемо рекомендувати вкладати кошти в довгострокові проєкти. Кращим варіантом дій є зосередження зусиль на оптимізації наявних ресурсів та певній диверсифікації виробництва. Важливим фактом на даний момент є, як вже відмічалось, забезпечення високих реалізаційних цін на вироблену продукцію. В цьому напрямі слід концентрувати увагу на пошуку різних шляхів реалізації та можливостей довго тривалого збереження продукції для очікування кращих цін. Також, слід відмітити, що в умовах кризи, обмеженості ресурсів та високих ризиках, важливе значення в забезпеченості рентабельності господарської діяльності підприємства займає процес планування. Передбачення, аналіз та чіткий прорахунок наслідків управлінських рішень дає можливість уникнути зайвих витрат та забезпечує підвищення економічної ефективності діяльності господарства. Для ФГ «Гнап» рекомендується розробляти виробничі програми виробництва рослинницької продукції на перспективу.

Розробка виробничої програми для сільськогосподарського підприємства починається з визначення очікуваних розмірів посівних площ та врожаю. За нинішньої конкурентної ситуації в аграрному секторі економіки країни єдиним способом досягти довгострокового зростання є інтенсифікація сільськогосподарського виробництва. Це означає збільшення обсягу капіталу, інвестованого на гектар посівних площ. Об'єктивним наслідком підвищення інтенсивності сільського господарства є збільшення рівня врожайності, а отже і прибутковості.

Одним із шляхів підвищення прибутковості рослинництва є розробка та впровадження високоврожайних, стійких до хвороб сортів і гібридів, придатних

для вирощування на зрошуваних землях. У цьому контексті особливо важливим є вдосконалення селекції та насінництва.

У сучасних умовах ведення сільського господарства неможливо досягти високих врожаїв без використання мінеральних добрив. Економічні та біоенергетичні оцінки декількох дослідів з внесення добрив при вирощуванні, наприклад, озимої пшениці в різних кормових культурах показали, що у відносно багатих поживними речовинами ґрунтах найбільший ефект досягається при використанні адаптованого фосфорно-калійного добрива в дозах P60K60. У варіантах з повним неорганічним удобренням більш доцільним є додавання низьких доз азотних добрив (N30P30K60).

Крім основного внесення добрив, на практиці неорганічні добрива часто вносять одночасно з посівом і в якості підживлення восени або навесні. Ці два методи слід розглядати як взаємодоповнюючі заходи, і вони є економічно ефективними лише у випадках, коли мінеральні добрива не були внесені під час оранки або культивації перед посівом, або коли норма їх внесення була недостатньою.

Однак визнано, що навіть за наявності достатньої кількості води, поживних речовин та інших факторів у ґрунті, високі врожаї не можуть бути досягнуті, якщо посіви пошкоджені хворобами, шкідниками та великою кількістю бур'янів. Хвороби також можуть значно знизити врожайність, як і дефіцит поживних речовин, і часто змінюють реакцію рослин на внесення добрив. У цих випадках протруювання насіння є важливою частиною програми.

В сучасних умовах господарювання конкурентоспроможність виробництва сільськогосподарських культур залежить від освоєння господарством технологій обробітку ґрунту. В ФГ «Гнап» діюча технологія вирощування включає в себе загальні, добре зарекомендовані для існуючої природно-кліматичної зони, підходи. А також якісно і в оптимальні строки проводять обробіток ґрунту, посів сільськогосподарських культур, догляд за ними й збирання врожаю.

Для досягнення сталих врожаїв сільськогосподарських культур важливе значення має їх сортовий склад, поліпшення селекційної роботи та збереження вирощеного врожаю.

Проведений економічний аналіз ФГ «Гнап», як об'єкта виробництва рослинницької продукції є основою для обґрунтування постановки задачі планування розвитку рослинницької галузі на перспективу. Ефективність розрахунків перспективного плану цілком залежить від достовірності вхідних параметрів. Особливо стосується прогнозування продуктивності землеробства, собівартості і цін реалізації продукції, планових обсягів виробництва тощо. З точки зору визначення розмірів виробництва і концентрації галузей головним є визначення розмірів землекористування та планових посівних площ.

При плануванні посівних площ сільськогосподарських культур було враховано: потребу в конкретних видах продукції рослинництва; ефективності та рентабельності окремих культур; обмеження в сівозмінах із врахуванням найкращих попередників, забезпеченість земельними, трудовими, фінансовими і матеріальними ресурсами. Для обґрунтування структури посівів сільськогосподарських культур для суб'єкта дослідження були використані схеми сівозмін, що склались у господарстві. З урахуванням вимог сівозмінної системи землеробства, планові розміри посівів сільськогосподарських культур були визначені у такому співвідношенні (табл. 3.2).

Необхідно відмітити, що площа землекористування господарства та посівні площі на протязі досліджуваного періоду співпадали. Тобто в системі землеробства були відсутні площі під пар, а зважаючи на орендну плату за паї які використовує підприємство, виділяти їх за проектом також не передбачається. Площа посівів за розрахунками на 2026 рік прогнозується на рівні 2023 року. Дані таблиці свідчать, що за проектом на 2026 рік площа ріллі в порівнянні з середнім за 2021 – 2023 роки, зменшується на 7,7 га, або 2,3 %. В проекті на 2026 рік, за для певної диверсифікації виробництва, пропонується збільшити площі посівів під ячменем озимим на 15 га, або в 2 рази та під ріпаком на 21 га, або в 5,2 рази. Враховуючи певне загальне скорочення посівів за

проектом та зростання площ під виробництвом ячменю та ріпаку, посіви під пшеницю озиму скоротяться на 9,4 %, соняшником на 17,9 %.

Таблиця 3.2

Склад і структура посівів продукції рослинництва в ФГ «Гнап» за проектом на 2026 рік

Види продукції	В середньому за 2021 - 2023 роки		Проект на 2026 рік		2026р до середньорічного (2021-2023pp)	
	га	%	га	%	(+,-)	%
Зернові - всього	194,7	58,3	190	58,3	-4,7	97,6
з них: пшениця озима	176,7	52,9	160	49,1	-16,7	90,6
ячмінь озимий	15,0	4,5	30	9,2	15,0	в 2 р
Технічні - всього	139,0	41,7	136,0	41,7	-3,0	97,8
соняшник	134,0	40,2	110	33,7	-24,0	82,1
ріпак	5,0	1,5	26	8,0	21,0	в 5,2 р
Всього посівів	333,7	100,0	326,0	100,0	-7,7	97,7
Всього ріллі	333,7	100,0	326,0	X	-7,7	97,7

Джерело: складено автором

Планування обсягів виробництва продукції на перспективу знаходить також своє відображення в річній виробничій програмі підприємства. В основі розрахунків якої покладено розроблення та застосування оптимальної структури посівних площ та планова урожайність сільськогосподарських культур. Планування урожайності на перспективу базується на визначенні рівня, досягнутого в попередні роки (в середньому за 2021-2023), виявленні тенденцій і співвідношення показників максимальної і мінімальної урожайності за ці роки в розрізі культур, на підставі аналізу урожайності за кращий рік в господарстві, а також на розрахунках обґрунтованого приросту урожайності від системи конкретних заходів.

Тобто, при прогнозуванні рівня урожайності та валових зборів був врахований досягнутий рівень урожайності сільськогосподарських культур в господарстві на протязі 2021-2023 років, а також обґрунтована необхідність впровадження нових, високопродуктивних сортів, повноцінне використання якісних добрив і засобів захисту рослин та високий рівень виконання

агротехнічних заходів. Прогнозні рівні урожайності розраховувалися за нормативно-ресурсним методом планування.

В таблиці 3.3. представлено планові розрахунки урожайності сільськогосподарських культур в ФГ «Гнап» за проєктом на 2026 р.

Планові показники свідчать, що при дотриманні технологічних процесів та виділення необхідних ресурсів під виробництво, урожайність озимої пшениці на перспективу становитиме 37 ц/га, озимого ячменю – 27,1 ц/га, насіння соняшнику – 26,2 ц/га, ріпак – 18 ц/га.

Таблиця 3.3.

**Розрахунок планової урожайності сільськогосподарських культур в
ФГ «Гнап» за проєктом на 2026 рік**

Сільськогосподарські культури	Фактична урожайність за 2023р., ц/га	В середньому за 2021 – 2023 рр. з 1 га, ц	Приріст урожайності за рахунок факторів, ц/га			Проект на 2026 р. з 1 га, ц
			Використання добрив	Поліпшення насінництва	Використання засобів захисту рослин	
Зернові – в середньому	23,9	28,2	х	х	х	35,2
в т.ч. озима пшениця	24,4	29,1	2,6	3,2	2,2	37,1
озимий ячмінь	18,3	17,9	2,5	3,9	2,8	27,1
Насіння соняшнику	18,0	22,7	1,1	1,1	1,3	26,2
Ріпак	10,0	10,0	2,8	2,4	2,8	18,0

Джерело: складено автором

Урожайність зернових і зернобобових в цілому по групі культур в середньому складе 35,2 ц/га. Загалом, плановий рівень урожайності є невисоким, але враховуючи досягнутий рівень виробництва за досліджуваний період та природно-кліматичні умови виробництва, дані результати є найбільш ймовірними.

Виходячи з запланованої врожайності та розміру посівних площ обчислюється обсяг валового збору продукції. Обсяги виробництва

сільськогосподарської продукції в ФГ «Гнап» на перспективу представлені в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Виробництво продукції в ФГ «Гнап» за проєктом на 2026 рік

Види продукції	Площа, га	Урожайність, ц / га	Валовий збір основної продукції, ц		Вартість валової продукції в постійних цінах 2021р, тис. грн.	
			у початково оприбуткованій вазі	у вазі після доробки	1 ц, грн.	всього, тис. грн.
Зернові	190	35,2	6753	6685	х	4208,1
в т.ч. озима пшениця	160	37,1	5940	5881	637,73	3750,4
озимий ячмінь	30	27,1	812	804	569,07	457,7
Насіння соняшнику	110	26,2	2880	2851	1667,07	4752,7
Ріпак	26	18,0	468	463	1610,15	746,0
Всього по підприємству	326	х	х	х	х	9706,8

Джерело: складено автором

Валовий обсяг виробництва зернових в цілому за проєктом на 2026 рік становитиме у початковій вазі – 6753 ц, у вазі після доробки – 6685 ц. В тому числі виробництво озимої пшениці у вазі після доробки становитиме – 5881 ц, озимого ячменю – 804 ц, насіння соняшнику - 2851 ц, ріпаку – 463 ц.

Важливим показником діяльності аграрних формувань є вартість валової продукції, яка розраховується на даний час за постійними цінами 2021р. Як показали попередні розрахунки, загальна вартість валової продукції по господарству на перспективу становитиме 9706,8 тис. грн., в тому числі зернові – 4208,1 тис.грн, насіння соняшнику – 4752,7 тис.грн., ріпаку – 746 тис.грн.

3.3 Економічне обґрунтування проєкту з підвищення рентабельності діяльності підприємства

Розробка проєктів розвитку суб'єктів агробізнесу на перспективу, враховує не тільки визначення планових розмірів посівних площ, урожайності сільськогосподарських культур, обсягів виробництва продукції рослинництва. Основними економічними показниками в умовах ринкової економіки, які характеризують ефективність процесу виробництва є виробничі витрати, ціни реалізації продукції, рівень її собівартості, чистого доходу (виручки) та прибутку. Для визначення чистого доходу необхідно спланувати обсяги реалізації відповідних видів товарної продукції. План реалізації продукції в ФГ «Гнап» на перспективу представлений в таблиці 3.5.

Рівень товарності основних видів продукції був запланований з урахуванням фактичного рівня за період дослідження, частки орендної плати орендодавцям, яку планується видати сільськогосподарською продукцією, необхідності поповнення страхового (резервного) фонду господарства. Так, рівень товарності зернових в господарстві становитиме близько 78,5 %, сояшнику - 100 %, ріпаку – 100 %.

Таблиця 3.5.

План реалізації продукції в ФГ «Гнап» за проєктом на 2026 рік

Види продукції	Обсяги виробництва, ц	Рівень товарності, %	Обсяги реалізації, ц
Зерно – всього	6685	78,5	5246
в т.ч. озима пшениця	5881	81,0	4764
озимий ячмінь	804	60,0	483
Насіння сояшнику	2851	100,0	2851
Ріпак	463	100,0	463

Джерело: складено автором

Залежно від обсягів виробництва та реалізації продукції підприємство планує обсяг виробничих та інших витрат. Економічною основою для визначення собівартості сільськогосподарської продукції є технологічні карти та нормовані показники витрат матеріально-технічних ресурсів. Заплановані

посівні площі та витрати на гектар кожної культури дають змогу визначити виробничу собівартість усієї продукції та 1 центнера зерна. Відповідні розрахунки для рослинництва представлені в таблиці 3.6.

Планові розрахунки показали, що розмір виробничих витрат на виробництво продукції в ФГ «Гнап» на 2026р. становитиме 4830,3 тис. грн. Загальне зростання витрат виробництва пояснюється збільшенням затрат на систему заходів, що передбачена проектом для підвищення рівня урожайності та зростанням рівня цін, що можна очікувати в наступному періоді. Звичайно останній фактор важко зпрогнозувати, але при визначенні орієнтувались на плановий рівень інфляції на 2025 рік та загальні тенденції в цьому напрямі.

Таблиця 3.6.

**Проект витрат на виробництво продукції рослинництва в
ФГ «Гнап» за проектом на 2026 рік**

Види продукції	Норматив прямих витрат, грн., га	Площа, га	Загальна сума прямих витрат, тис. грн.	Витрати на організацію і управління, тис. грн.	Всього виробничих витрат, тис. грн.	Собівартість 1 ц., грн
Озима пшениця	13550	160	2168,0	173,4	2341,4	398,14
Озимий ячмінь	12900	30	387,0	23,2	410,2	510,09
Насіння соняшнику	14400	110	1584,0	95,0	1679,0	588,95
Ріпак	14500	26	377,0	22,6	399,6	862,51
Всього	х	х	4516,0	314,3	4830,3	х

Джерело: складено автором

Визначивши собівартість сільськогосподарської продукції, у плані розвитку підприємства на перспективу, слід визначити основні показники економічної діяльності з реалізації товарної продукції: рівень цін, чистий дохід, валовий прибуток та рентабельність.

Заплановані показники свідчать про те, що план розвитку виробництва досліджуваного господарства забезпечує ефективне виробництво основних видів

товарної продукції. Пошук відкритих каналів реалізації сільськогосподарської продукції (переробникам, на ринок та комерційним структурам) сприятиме збільшенню доходу, прибутку та рентабельності підприємства. Економічні показники базуються на середніх нормах виробництва та витратах на 1 га відповідної культури.

Ціни реалізації планувались на підставі даних статистики Міністерства аграрної політики України та середньореалізаційних цін на продукцію рослинництва за 2021-2023 роки, з врахуванням інфляційних та валютних ризиків.

Дані таблиці 3.7. свідчать, що заплановані заходи реалізації системи заходів запланованих виробничою програмою рослинництва на перспективу, забезпечать позитивні результати. Так, розмір чистого доходу від реалізації продукції становитиме 8 млн 395 тис. грн., собівартість реалізованої продукції – 4 млн 621 тис. грн., розмір валового прибутку – 3 млн. 775 тис. грн., рівень рентабельності виробництва складе 81.7 %.

Таблиця 3.7

**Фінансові результати від реалізації продукції рослинництва ФГ «Гнап»
за проектом на 2026 р.**

Види продукції	Обсяг виробництва, ц	Обсяг реалізації, ц	Ціна реалізації 1 ц, грн.	Виробнича собівартість 1 ц, грн.	Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	Виробнича собівартість продукції, тис. грн.	Витрати на реалізацію продукції, тис. грн.	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	Валовий прибуток від реалізації, тис. грн.	Рівень рентабельності виробництва, %
Озима пшениця	5881	4764	640	398,1	3048,7	2341,4	187,3	2083,9	964,8	46,3
Озимий ячмінь	804	483	650	510,1	313,6	410,2	32,8	278,9	34,7	12,4
Насіння соняшнику	2851	2851	1520	588,9	4333,4	1679,0	151,1	1830,2	2503,2	136,8
Ріпак	463	463	1510	862,5	699,6	399,6	28,0	427,6	272,0	63,6
Разом по галузі рослинництва	х	х	х	х	8395,3	4830,3	399,2	4620,6	3774,7	81,7

Джерело: складено автором

Економічний ефект від запровадження розробленої виробничої програми рослинництва в ФГ «Гнап» розглянемо на підставі даних таблиці 3.8.

Таблиця 3.8.

**Економічна ефективність виробництва продукції рослинництва в
ФГ «Гнап» за проєктом на 2026 р.**

Показники	В середньому за 2021- 2023рр.	Фактично за 2023р.	Проєкт на 2026р.	Проєкт до середнього за 2021-2023 рр	
				(+,-)	%
Площа посіву, га	333,7	326,0	326	-7,7	97,7
Вартість валової продукції, тис.грн.	8470,4	6894,0	9706,8	1236,4	114,6
Чистий дохід від реалізації продукції, тис.грн.	6437,4	6366,7	8395,3	1957,9	130,4
Собівартість реалізованої продукції, тис.грн.	4254,0	3587,5	4620,6	366,5	108,6
Валовий прибуток, тис.грн.	2183,4	2779,2	3774,7	1591,3	в 1,7 р
Рівень рентабельності виробництва, %	51,3	77,5	81,7	30,4	X
Рівень рентабельності продажу, %	33,9	43,7	45,0	11,0	X

Джерело: складено автором

Як ми бачимо, при впровадженні запланованих заходів, оптимізації використання виробничих ресурсів, дотриманні контролю за витратами, провадження ефективної цінової політики, підприємство може значно поліпшити виробничу та економічну ефективність виробництва продукції рослинництва. Вартість виробленої валової продукції за проєктом на 2026 рік становитиме 9 млн. 707 тис. грн., та в порівнянні з середніми показниками за 2021 – 2023 роки, зростає на 14,6 %. Розмір чистого доходу від реалізації продукції в перспективі зростатиме на 30,4 %, собівартість реалізованої продукції на 8,6 %. Враховуючи такі зміни, плановий розмір валового прибутку становитиме 3 млн. 775 тис. грн., що в 1,7 рази більше ніж в середньому за досліджуваний період. Прогнозний рівень рентабельності виробництва продукції рослинництва складатиме 81,7 %, рівень рентабельності продажу – 45

%. Данні результати є вищими, за аналогічні показники в середньому за досліджуваний період та за 2023 рік. А отже, при впровадженні рекомендованих заходів, оптимізації використання ресурсів рівень рентабельності господарської діяльності ФГ «Гнап», в перспективі може суттєво зрости.

Позитивні фінансові результати від реалізації і отриманий прибуток є основою розширеного відтворення та економічною базою для відтворення виробничих ресурсів і оновленню матеріально-технічної бази аграрних підприємств.

ВИСНОВКИ

Рентабельність є ключовим показником ефективності діяльності будь-якого підприємства, зокрема сільськогосподарського. В сучасних умовах України, які характеризуються економічною нестабільністю, кліматичними змінами, трансформацією аграрного ринку та глобальними викликами, забезпечення рентабельності господарської діяльності стає не лише важливим, але й критично необхідним завданням для аграрного сектора. Військові дії, високий рівень інфляції, коливання валютного курсу, підвищення цін на ресурси та енергоносії створюють додатковий тиск на собівартість продукції, а отже для забезпечення стійкості підприємств важливо підтримувати їхню рентабельність на належному рівні. Інтеграція України в світовий аграрний ринок посилює конкуренцію, а тому підтримка високого рівня рентабельності сприяє зростанню конкурентоспроможності підприємств, що особливо важливо для експортоорієнтованих галузей, таких як сільське господарство.

Суб'єктом дослідження в кваліфікаційні роботі виступає фермерське господарство «Гнап» Березівського району Одеської області.

Результати досліджень свідчать, що ФГ «Гнап» є малим за розмірами сільськогосподарським підприємством. Площа землекористування підприємства є відносно не великою, площа ріллі підприємства становить 326 га. Виробничий процес проваджують 4 середньооблікових працівника і їх кількість за досліджуваний період є незмінною. Господарство займається вирощуванням тільки продукції рослинництва.

площа земельних ресурсів в господарстві за 2021-2023 роки має певні коливання, але в загальному зростає при порівнянні звітнього року з базисним на 17 га, або 5,5 %. Вартість активів, що були залученні до сільськогосподарського виробництва збільшується і станом на 2023 рік вона складає 6969 тис. грн., що в 1,8 рази перевищує показник за 2021 рік. Тенденцією до зростання відмічаємо також по вартості необоротних активів, зокрема, основних засобів – до 3 млн. 75 тис. грн., або в 1,8 рази та оборотних активів в 1,7 рази, до 3 млн. 895 тис грн.

Основним джерелом фінансового забезпечення активів фермерського господарства є власний капітал, розмір якого за три останні роки зростає в 1,6 рази і становив 6 млн. 252 тис грн.

Показники економічної ефективності діяльності підприємства характеризуються неоднозначною тенденцією. Так, розмір чистого доходу за досліджуваний період скоротився на 5,5% і становив за звітний рік - 6 млн. 367 тис грн. Позитивну динаміку відмічаємо по величині чистого прибутку фермерського господарства, за 2021 – 2023 роки він зріс в 1,6 рази, до 2 млн. 109 тис грн. Аналіз виробництва основних видів продукції свідчить про певне зниження обсягів, а саме зерна та насіння соняшнику, як одних з найбільш комерційних видів продукції рослинництва.

Оцінка фінансово-економічних показників показала, що результативність процесу управління діяльністю ФГ «Гнап» за три останніх роки підвищується. Незважаючи на скорочення розміру чистого доходу підприємства, який зменшився на 5,5%, і склав у звітному періоді 6367 тис. грн., величина валового прибутку господарства зросла на 40,9% та склала 2779,2 тис грн. Підприємство за результатами операційної діяльності виявилось рентабельним та прибутковим. Сума чистого прибутку господарства в звітному році характеризується зростанням в порівнянні з 2021р. та у 2023р. дорівнювала 2109 тис. грн.

Аналіз основних видів рентабельності підприємства, які допомагають оцінити ефективність його діяльності з різних аспектів свідчать про високоефективну діяльність господарства на протязі досліджуваного періоду. Тобто керівництву підприємства вдалось забезпечити реалізацію виробленої продукції за прийнятними цінами, що забезпечило формування високих прибутків, як основу рентабельності господарської діяльності об'єкта дослідження. Розрахунки свідчать, також про позитивну динаміку до зростання за більшістю показників.

Покращення результатів діяльності є головною метою підприємства. Тому в нинішній, важкій ситуації, сільськогосподарські підприємства змушені

оптимізувати витрати при низьких доходах, активно застосовувати у своїй діяльності наукові розробки та передові агротехнології, а також впроваджувати інноваційні практики. Прибутковість сільськогосподарських підприємств залежить від ефективності управління запасами, стратегії продажів та географічної присутності.

Впровадження інновацій у виробництво є досить вартісним проєктом і окупність його може сягати багатьох років. В сучасних умовах, коли в Україні війна, складна економічна ситуація, інфляція та високий рівень невизначеності навіть в короткостроковій перспективі, ми не будемо рекомендувати вкладати кошти в довгострокові проєкти. Кращим варіантом дій є зосередження зусиль на оптимізації наявних ресурсів та певній диверсифікації виробництва. Важливим фактом на даний момент є забезпечення високих реалізаційних цін на вироблену продукції. В цьому напрямі слід концентрувати увагу на пошуку різних шляхів реалізації та можливостей довго тривалого збереження продукції для очікування кращих цін. Також, слід відмітити, що в умовах кризи, обмеженості ресурсів та високих ризиках, важливе значення в забезпеченості рентабельності господарської діяльності підприємства займає процес планування. Передбачення, аналіз та чіткий прорахунок наслідків управлінських рішень дає можливість уникнути зайвих витрат та забезпечує підвищення економічної ефективності діяльності господарства. Для ФГ «Гнап» було розроблено виробничу програму виробництва рослинницької продукції на перспективу 2026 рік.

Результати розрахунків за якою свідчать, що при впровадженні запланованих заходів, оптимізації використання виробничих ресурсів, дотриманні контролю за витратами, провадження ефективної цінової політики, підприємство може значно поліпшити виробничу та економічну ефективність виробництва продукції рослинництва. Вартість виробленої валової продукції за проєктом на 2026 рік становитиме 9 млн. 707 тис. грн., та в порівнянні з середніми показниками за 2021 – 2023 роки, зростає на 14,6 %. Розмір чистого доходу від реалізації продукції в перспективі зростатиме на 30,4 %, собівартість

реалізованої продукції на 8,6 %. Враховуючи такі зміни, плановий розмір валового прибутку становитиме 3 млн. 775 тис. грн., що в 1,7 рази більше ніж в середньому за досліджуваний період. Прогнозний рівень рентабельності виробництва продукції рослинництва складатиме 81,7 %, рівень рентабельності продажу – 45 %. Данні результати є вищими, за аналогічні показники в середньому за досліджуваний період та за 2023 рік. А отже, при впровадженні рекомендованих заходів, оптимізації використання ресурсів рівень рентабельності господарської діяльності ФГ «Гнап», в перспективі може суттєво зрости.

Проведенні дослідження дають можливість визначити наступні шляхи забезпечення рентабельності:

- використання сучасних технологій для зниження собівартості продукції;
- впровадження точного землеробства та енергозберігаючих методів;
- виробництво продукції з доданою вартістю;
- сертифікація та дотримання міжнародних стандартів дозволяють виходити на преміальні ринки;
- використання сучасної техніки, новітніх сортів та гібридів, системи моніторингу стану посівів;
- розширення ринків збуту та впровадження ефективних маркетингових стратегій;
- інтеграція в ланцюги постачання та розширення експортних можливостей;
- використання планування господарської діяльності підприємства.

Забезпечення рентабельності господарської діяльності сільськогосподарського підприємства є актуальним завданням у сучасних економічних і соціальних умовах. Це дозволяє не лише підтримувати фінансову стійкість і конкурентоспроможність, але й сприяє розвитку аграрного сектору, забезпеченню продовольчої безпеки країни та соціально-економічній стабільності сільських територій. Рентабельність є запорукою стабільного розвитку підприємств, їх адаптації до змін зовнішнього середовища та довгострокового функціонування в умовах ринкової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амбросов В. Я., Маренич Т. Г. Наукові положення удосконалення економічного і господарського механізмів розвитку сільського господарства: *Економіка АПК*. 2013. № 10. С. 14–19.
2. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник. К.: КНЕУ, 2015. 783 с.
3. Андрусь О. І. Обґрунтування організаційно-економічного механізму забезпечення ефективності підприємств аграрно-промислового комплексу України. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2014. №9. С.87-90.
4. Архіпов Н.М. Види ефективності операційної діяльності підприємства торгівлі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 18. Ч. 1. С. 21–26.
5. Бегун С. Особливості аналізу фінансового стану підприємства в умовах воєнного стану. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 4, 32 (Лют 2023), 36–42.
6. Бойко В. В. Сучасні тенденції розвитку економічної діагностики стану підприємств. *Економіка та управління на транспорті*. 2017. №4. С. 18- 24
7. Бочкарьова Т.О., Кулинич Р.О., Пігуль Н.Г. Показники рентабельності підприємств різних галузей України та шляхи підвищення їх рівня. *Економіка та суспільство*. 2017. № 10. С. 188–193.
8. Бурачек, І. В., Михайленко Н. В. Сучасний стан та перспективні напрями розвитку сільського господарства в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 21. URL: <http://global-national.in.ua/archive/21-2018/27.pdf>.
9. Вахович І. М. Концептуальні засади інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 1. С. 138-145.

10. Веретенникова Г. Б., Омелаєнко Н. М. Методи діагностики та прогнозування розвитку підприємства : навчальний посібник [Електронний ресурс]. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 190 с.

11. Воскобійник Ю. П. Витрати та ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах. Одеса: Астропрінт, 2013. – 492 с.

12. Гаватюк Л. С., Перегіняк Н. М. Шляхи підвищення рівня прибутковості вітчизняних підприємств у сучасних умовах господарювання. *Економіка та суспільство*. 2017. No 9. С. 363-367. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/62.pdf (дата звернення: 09.11.2024)

13. Гаватюк Л.С., Пілат А.К. Удосконалення системи управління рентабельністю як умова ефективного функціонування підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2020. № 2. С. 47–50.

14. Галицький О.М., Дяченко О.П., Лівінський А.І. Організаційно-економічний механізм державного регулювання аграрного виробництва в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 3. С. 93-98. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6511&i=>

15. Галицький О.М. Механізми управління інноваціями у системі управління бізнес-структурами аграрного виробництва. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. Вип. 1 (12). Полтава: ПДАА. 2016. С.78-82.

16. Галицький О. М., Коммунішина С. Сучасний стан та перспективи розвитку виробництва продукції рослинництва в Україні. *Економічний вісник Причорномор'я*. 2021. № 2. С 3-14.

17. Галицький О.М., Шубцов Д.М. Ринок землі в Україні: перспективи та можливості. *Збірник тез доповідей за матеріалами VI Міжнародної науково-практичної конференції науково-педагогічних працівників та молодих науковців «Актуальні аспекти розвитку науки і освіти»* (м. Одеса, 24-25 жовтня 2024р.), Одеса : Одеський державний аграрний університет, 2024. С. 485-488 URL:

https://osau.edu.ua/wp-content/uploads/2024/11/Zbirnyk-materialiv_24-25.10.2024.pdf

18. Гарафонова О. І., Василюк Н. Концептуальні підходи до процесу управління ефективністю діяльності бізнес-організацій. *Науковий журнал "ECONOMIC SYNERGY"*. 2022. Вип. 3(5). С. 27-37. URL: <https://doi.org/10.53920/ES-2022-3-3>.

19. Головінов М.І. Діагностика як метод дослідження діяльності підприємства в сучасних умовах.- URL: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tiru/2009_28_2/26.pdf.

20. Гривківська О.В. Джерела фінансування підприємств аграрного сектора економіки. *Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць*. 2011. Вип.4. С.89-92

21. Григораш О.В., Плакида С.І. Роль і місце економічної діагностики в підвищенні ефективності управління діяльністю підприємства. URL: <http://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/20876/86.pdf>.

22. Гусева О.Ю., Воскобоева О.В., Ромащенко О.С. Економічна діагностика: навчальний посібник. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2021. 164с

23. Дмитренко А.І. Діагностика прибутковості підприємства за нормативною бухгалтерською звітністю. *Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2018. № 2 (18). С. 26–33.

24. Дорогань-Писаренко Л. О., Єгорова О. В., Панченко І. Г. Особливості аналізу ефективності впровадження технологічних інновацій в сільському господарстві. *Наука та інновації*. 2020. № 3. С. 27–38.

25. Економічна діагностика : підручник / В. Л. Дикань, І. В. Токмакова, В. О. Овчиннікова та ін. – Харків : УкрДУЗТ, 2022. – 285 с.

26. Закон України «Про підприємства» // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 24. – С. 611-629.

27. Закон України "Про інвестиційну діяльність" // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – 647 с.

28. Закон України “Про інноваційну діяльність ” // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – 266 с.

29. Замрига, А. В. Підприємництво як фактор стимулювання інноваційних процесів в аграрному секторі. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2014. №8. С.108-112.

30. Збарський, В. К., Бабієнко М. Ф. Удосконалення інноваційної підприємницької діяльності в аграрній сфері України. *Вісник аграрної науки*. 2014. №9. С.54-61.

31. Ільчук О. М. Державна підтримка сільського господарства в Україні. *Економіка АПК*. 2019. № 2. С. 93–98.

32. Кільницька О.С., Ткачук В.І., Єжова Л.В. Вплив цін сільськогосподарської продукції на її рентабельність у сільськогосподарських підприємствах України. *Ефективна економіка*. 2022. №11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7344>

33. Кобилецький В. Р. Рентабельність. Сутність та показники. Онлайн-журнал «Financial Analysis online». URL: <https://www.finalon.com/metodyka-rozrakhunku/229-rentabelnist> (дата звернення: 08.11.2024)

34. Кобрин, Л. Й. Діагностика факторів інноваційного розвитку підприємства. *Наукові записки Української академії друкарства*, 2016, №1: С. 152–157.

35. Коваль О.А. Рентабельність як показник економічної діяльності сільськогосподарських підприємств. *Економіка. Управління. Інновації*. 2014. Випуск № 1 (11). С. 36-41.

36. Компанія «DuPont». URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/DuPont> (дата звернення 20.10.2024).

37. Король, Н. І. Необхідність модернізації агробізнесу в умовах глобалізації світової економіки. *Агросвіт*. 2015. №10. С.85.

38. Костенко Ю., Короленко О., Гузь М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022, № 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-77>.

39. Кравченко В. (2024) «Ефективність діяльності підприємства: зміст, види та роль у сучасних умовах», *Економіка та суспільство*, (65). doi: 10.32782/2524-0072/2024-65-93.

40. Круглова, О., Козуб, В., Козуб, С., Наумова, Т., Акімова, Н., & Твердохліб, К. (2023). Уплив економічних та неекономічних чинників на рентабельність підприємства. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(48), 193–205. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3918>

41. Курочкіна О. К. Рентабельність підприємства, як основний показник ефективності його діяльності. *Економічні науки*. №16. Київ, 2020.

42. Лаврук В. В., Будняк Л. М. Сучасний стан та завдання інвестиційного забезпечення розвитку та підвищення конкурентоспроможності галузей сільського господарства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 2. С. 5–11.

43. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: [навч. посіб.] К. : КНЕУ, 2013. 365 с.

44. Лузан Ю.А. Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного виробництва. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>

45. Лупенко Ю.О. Розвиток аграрного сектору економіки України: прогнози та перспективи. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2015. Вип. 2(4). Ч. 2. С. 30–34.

46. Любченко С. Сучасний менеджмент у сільськогосподарському виробництві. *Пропозиція*. 2014. №12. С.132-134.

47. Малік М. Й., Забуранна Л. В. Перспективи розвитку підприємницької діяльності на сільських територіях України. *Економіка АПК*. 2015. №8. С.2-15.

48. Мацибора В. І., Збарський В.К., Мацибора Т.В. Економіка підприємства: [навч.посіб.] Вид. 2-е, перероб. і доп. К. : Каравела, 2012. 320 с.

49. Нагірна Л.В. Інновації як умова формування конкурентних переваг підприємства URL:<http://www.rusnauka.com/2ANR010/Economics/55803.oc.htm>.

50. Назаренко І. Економічний зміст ефективності діяльності підприємств. *Галицький економічний вісник*. 2022. №3(76). С. 15-22.

URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/39218/2/GEB_2022v76n3_Nazarenko_I-Economic_content_of_the_15-22.pdf.

51. Наумов О.Б., Стоянова-Коваль С.С. Механізм державно-приватного партнерства як інструмент стабілізації інвестиційного процесу. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 6. С.98-105.

52. Нелеп В. М. Планування на аграрному підприємстві. К.: КНЕУ, 2004. 495 с.

53. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL:: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

54. Павлик В. Л. Собівартість і реалізація продукції у формуванні агропромислового ринку. *Економіка АПК*. 2014. №5. 531 с.

55. Палюх О.М. Шляхи оптимізації державного фінансування аграрного сектору України. *Економічний простір*. 2015. № 101.С. 82–92.

56. Пасека Д.В., Гринько Т.В. Фактори підвищення ефективності діяльності підприємства. URL: http://confcontact.com/2014_04_25_ekonomika_i_menedgment/tom4/48_Paseka.htm

57. Паянок Т.М. Оцінка та прогноз фінансових результатів підприємства. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. № 2. Т. 30 (69). С. 243–248.

58. Про державну підтримку сільського господарства: Закон України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

59. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 №1576-XII / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576>.

60. Пудичева Г.О. Оцінка впливу логістичних факторів на показник рентабельності активів підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2018. № 2 (66). С. 99–110.

61. Рентабельність виробництва і методика визначення її показників. URL: <https://buklib.net/books/29473/> (дата звернення 05.11.2024)

62. Савицька О. М., Салабай В. О. Ефективність діяльності та управління підприємством: особливості використання теорії, методології та

результативності аналітичних досліджень. *Ефективна економіка*. 2019. № 6. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7126> (дата звернення: 09.11.2024). DOI: [10.32702/2307-2105-2019.6.55](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.6.55)

63. Сорочак О. З., Басистюк К. М. Сильні та слабкі сторони моделей оцінки рентабельності підприємства URL: <https://www.investopedia.com/terms/d/dupontanalysis.asp> (дата звернення 21.10.2024)

64. Співак С., Дідик І., Скурський Т., Житко О. Роль комп'ютерних програм для аналізу фінансово-господарського стану підприємства. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2021. Вип. 2 (25). С. 702–707. DOI: <https://doi.org/10.33108/sepd2022.02.702>

65. Стародубцева Т. В., Самоєнкова О. В. Аналіз динаміки та структури продукції сільського господарства. *Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 3. Частина I*. Одеса. ОНЕУ. 2017. С. 114 – 119.

66. Стащук О., Жігар Н. Формування та використання прибутку суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану. *Економічний часопис ВНУ імені Лесі Українки*. 2022, № 3 (31), С. 12-17. DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2022-03-12-17>

67. Стоянова-Коваль С.С. Науково-методичні підходи до оцінки інвестиційної діяльності в агропродовольчій сфері України. *Вісник Сумського національного аграрного університету серія «Економіка та менеджмент»*. №12 (66). 2015. С.34-38

68. Фінансовий словник-довідник [Текст] / М. Я. Демяненко, Ю. Я. Лузан, П. Т. Саблук, В. М. Скупий. К. ІАЕ УААН. 2003. – 555 с.

69. Шабатура Т.С., Галицький О.М. Державна підтримка агропродовольчих підприємств України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 2. С. 135-143. URL:<https://doi.org/10.32886/instzak>.

70. Шабатура Т.С., Галицький О.М. Державне регулювання в контексті нарощення економічного потенціалу агропродовольчих підприємств України.

Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2019. № 3. С. 89-99. URL : <https://doi.org/10.32886/instzak>.

71. Шевченко А.А., Петренко О. П., Бірагова О.В. Виробничий потенціал аграрних підприємств в умовах невизначеності. *Modern Economics*. 2023. № 41(2023). С. 156-162. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V41\(2023\)-22](https://doi.org/10.31521/modecon.V41(2023)-22).

72. Шерстерняк М. М. Сучасний економічний аналіз та його основні види. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 20. С. 158–162.

73. Шляга О.В., Шипуля Л.І. Прибуток та рентабельність як основні показники ефективності виробництва. *Фінанси України*. 2014. № 2. С. 75-81.

74. Anton, S. G., & Afloarei Nucu, A. E. (2020). The impact of working capital management on firm profitability: Empirical evidence from the Polish listed firms. *Journal of risk and financial management*, 14(1), 9. Retrieved from <https://www.mdpi.com/1911-8074/14/1/9/htm>.

75. Alvarez, T., Sensini, L., & Vazquez, M. (2021). Working capital management and profitability: Evidence from an emergent economy. *International Journal of Advances in Management and Economics*, 11(1), 32-39. Retrieved from <https://managementjournal.info/index.php/IJAME/%20article/view/689/573>

76. Basrur Dh. Introducing Analytics: A Comprehensive Guide For Beginners. *Analytics training*. 2018. URL: <https://analyticstraining.com/all-you-need-to-know-aboutanalytics/>

77. DuPont Analysis URL: <https://www.wallstreetprep.com/knowledge/dupontanalysis-template/> (дата звернення 20.10.2024).

78. Dupont Analysis: The Dupont Formula Plus How To Calculate and Use It. URL: <https://www.investopedia.com/terms/d/dupontanalysis.asp> (дата звернення 21.10.2024).

79. Teri Lombardi Yohn (2015). Research on the use of financial statement information for forecasting profitability. *Accounting & Finance*.

80. Nusret Cakici, Sris Chatterjee, Yi Tang, Lin Tong (2017). Alternative profitability measures and cross-section of expected stock returns: international evidence.

81. Patrick Vorst, Teri Lombardi Yohn (2018). Life Cycle Models and Forecasting Growth and Profitability.

82. Shabatura T., Halytskyi O., Glushkov O. Food security in Ukraine: opportunities and reality. Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology. 2024. Volume 9. № 1, pp. 266–271. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-1-45> URL: <https://bit.ly/3RL41sN>

ДОДАТКИ